

TEMA **Biodiversitet og bynatur**

TEMA:
Kulturmiljøer og
bevaringsværdige
bygninger i plan-
lægningen

Side 30

TagTomat: Skab plads
til naturen i hverdagen!

Side 14

Parkforvalterne: Styrk driften
og den politiske forankring

Side 16

Plads til blå biodiversitet
i havneudvikling

Side 18

Lolland: Områdefornyelse
trækker naturen ind i byen

Side 20

Kvalitet og karakter i sommerhus-
områderne med plads til store sommerhuse

Side 24

Forsøg med bymidter: Omdan døde
handelsgader til boligområder!

Side 27

Juridiske pejlemærker i
arbejdet med lokalplaner

Side 28

I dette nummer

Leder: Bynatur er første skridt

Af Ellen Højgaard Jensen, direktør for Dansk Byplanlaboratorium

Nyt fra netværket

Biodiversitet

Tema Bynær biodiversitet kræver grundig planlægning

Af Anne Møller Kristensen, kommunikationskonsulent ved Ferskvandscentrets Kursusafdeling

Biodiversitet kan være noget bøvl, især fordi det involverer nye samarbejdsrelationer og nye måder at tænke på, hvis det skal gøres så godt som muligt. Heldigvis løfter man bedst i flok, derfor skal både biologen, anlægsgartneren og de andre faggrupper på området inddrages tidligt i processen.

Tema Debat Skab plads til naturen i hverdagen!

Af bybonde og arkitekt med mere Mads Boserup Lauritsen, TagTomat

Den store forskel sker, når naturforvaltere, landskabsarkitekter og landets politikere får skabt sammenhængende naturområder både i den åbne natur og i de bebyggede områder. Vi har brug for sammenhængende store grønne vidder helt ind i vores bykerner, byområder og landsbyer.

Tema Biodiversitet og natur: Styrk driften og den politiske forankring

Af formand Jon Pape, Park- og Naturforvalterne

Det grønne fagområde er i orkanens øje. Mange efter-spørger natur, og alle mener noget om, hvordan bynatur og biodiversitet skal prioriteres. Så der er brug for en klar, politisk forankret strategi og en stærk drift.

5

6

12

14

16

Tema Plads til blå biodiversitet i havneudvikling

Af direktør Rasmus Vincentz, Habitats, og projektchef Graves Simonsen, Bygherreforeningen

Byudviklingen af danske havne rummer mulighed for at styrke biodiversiteten under vandoverfladen. Etablering af natur koster, men det gavner både klimaet og livskvaliteten, når planter, muslinger og fisk flytter ind på sænkede skibsvrag og genetablerede stenrev.

18

Tema Områdefornyelse trækker naturen ind i byen

Af parkforvalter Helle Kjørup Nielsen og planlægger Eva Westerholt, Lolland Kommune

Lolland Kommune har i Maribo arbejdet med at få mere natur ind i byen. Et områdefornyelsesprojekt har med stort engagement fra byens borgere og nye samarbejder på tværs af den kommunale organisation forskønnet hele byen. Mange små projekter har på flere måder skabt en blomstrende by.

20

Kvalitet og karakter i sommerhusområderne med plads til store sommerhuse

Af byplanlæggerne Line Hesselholt og June Heiselberg, Hjørring Kommune

Hjørring Kommune har udarbejdet rapporten "Store sommerhuse – analyse og anbefalinger". Målet er at beskytte de eksisterende sommerhusområders særlige kvaliteter og karakter i fremtiden – og samtidig udfolde turismepotentialet ved at give mulighed for at placere nye, store sommerhuse i velvalgte områder.

24

Forsøg med bymidter: Omdan døde handeleggader til boligområder!

Af seniorforsker Emeritus, civilingeniør og kultursociolog Niels Boje Groth og lektor Christian

Ikke flyttet – blot flyttet. For nogle butikkers vedkommende bare ned om hjørnet til en bedre plads eller byens indfaldsveje. På trods af handeleggader med døde butiksvinduer, så klarer byerne sig udmærket, men handeleggaderne har behov for hjælp.

27

Juridiske pejlemærker i arbejdet med lokalplaner

Af professor Morten Broberg, Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet

Både ved udformningen af en lokalplan og ved administrationen af en ikrafttrådt lokalplan spiller juraen en vigtig rolle. Få her overblik over udvalgte, centrale juridiske spørgsmål – og en ide om situationer, hvor der bør udvises særlig opmærksomhed.

28

Kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger i planlægningen

Tema

SAK: Screening af Kulturmiljøer

Af Mogens A. Morgen, professor, arkitekt MAA, Arkitektskolen Aarhus

SAK-metodens formål er at skabe overblik kulturmiljøerne og give den enkelte kommune mulighed for at prioritere den byggede kulturarvs udviklingspotentialer i planlægningen ved at udpege kulturmiljøernes værdier og egenskaber.

30

Tendenser i kommunernes arbejde med de bevaringsværdige bygninger

Af arkitekt MAA Arne Høi, Det Kongelige Akademi, institutleder ved Institut for Bygningskunst og Kultur

Bevaringsværdige bygninger er en del af kulturarven, den har fået ny aktualitet, fordi flere forskere peger på potentialet ved at bruge den eksisterende bygningsmasse fremfor at bygge nyt. Men hvordan arbejder kommunerne med emnet?

32

Et Rødovre, der er til at kende

Af Jesper Pagh, cand.arch., ph.d., stadsarkitekt i Rødovre Kommune

I Forslag til Kommuneplan 2022-2034, har Rødovre Kommune udpeget 15 meget forskellige kulturmiljøer. De sidste rester af den oprindelige Rødovre Landsby er til at forstå for de fleste, eksempler på vores store velfærdsbyggerier som Rødovre Kommunes del af Milestedet er måske mindre umiddelbare for alle, og Islevdal Erhvervs-kvarter kræver det lidt vilje at forholde sig til som kulturmiljø for mange. Men der er en mening med dem alle.

34

Kulturarv og plads til det gode liv i Slagelse Kommune

Af planchef Darrin Bayliss og byplanlæggerne Else-Marie Hedegaard Jensen samt Signe Marie Rohde, Slagelse Kommune

Slagelse Kommune rummer en mangfoldige kulturarv med et stort potentiale i udviklingen af kommunen som et godt sted at bo, arbejde, shoppe, lære og lege. Målsætninger for at sikre og synliggøre kulturarven er nedfældet i den nye Kommuneplan 2021-2033 og forventes omsat i konkrete tiltag over de næste 12 år.

36

Strategisk landsbyudvikling i praksis

Af arkitekt Sofie Palsgaard, Randers Kommune og indehaver og rådgiver Camilla Hjortkjær, Hjortkjær

Slagelse Kommune rummer en mangfoldig kulturarv med et stort potentiale i udviklingen af kommunen som et godt sted at bo, arbejde, shoppe, lære og lege. Målsætninger for at sikre og synliggøre kulturarven er nedfældet i den nye Kommuneplan 2021-2033 og forventes omsat i konkrete tiltag over de næste 12 år.

38

Kurser og konferencer

40

KONFERENCE

7. - 9. SEPTEMBER 2022 I MARIBO

DET VILDESTE LANDSKAB

DEN VILDESTE UDFORDRING

VILDSKAB, NATUR OG BIODIVERSITET I LANDSKABET, BYERNE OG DRIFTEN

Foto: Femern A/S

INFRASTRUKTUR med natur som merværdi

Når infrastruktur og tekniske anlæg rulles ud, så ruller milliarderne også og det giver nye muligheder for, at landskab og natur kan udvikles. Hvordan skal vi som grønne fagfolk forstå udviklingen og sikre, at de store anlægsprojekter spiller sammen med landskabet og naturen, så vi skaber merværdi? Konferencen byder på et helt unikt besøg på Femern Bælt-projektet og giver perspektiver på, hvordan man i partnerskaber kan bane vejen for natur og landskab.

BYRUMSUDVIKLING med plads til mere natur

Hovedbyerne i Lolland Kommune har været igennem en positiv udvikling med renoveringer og udvikling af byrum på højde med mange andre provinsbyer og med en særlig grøn vinkel. Beplantninger, pladser, torve og byrumsinventar er udviklet med afsæt i de politiske ambitioner og i samspil mellem faggrupper. Projekter og samarbejder har skabt forbindelser mellem byen og naturen. Og har skabt øget sammenhold i byerne.

BIODIVERSITET – hvordan kan driften bidrage?

Biodiversitet er "det nye sort" i den kommunale friarealforvaltning. Men hvordan kan en klassisk forvaltning og driftsorganisation implementere en ny forståelse af det grønne, der potentielt betyder store ændringer for driften og forudsætter ny viden om vækst og naturens egne processer? Vi nørder med biodiversitet og praktiske løsninger og får inspiration til, hvordan vi kan arbejde med driften i krydsfeltet mellem naturens behov, interesserede borgere, byens funktionalitet og kommunens budget.

DANSKE PARKDAGE 2022

7. - 9. SEPTEMBER 2022 I MARIBO

” Vi kommer ikke udenom at tage den svære samtale om landbrugets fremtid. Bynatur og biodiversitet i byerne er et vigtigt skridt på vejen.

Leder

Bynatur er første skridt

Politikere og borgere har for alvor fået øjnene op for de grønne elementer i byplanlægningen. Når miljøministeren skyder en konkurrence i gang om at være den vildeste kommune i Danmark, så vil alle være med. Selv kommuner, hvor politikere først var tøvende, har nu meldt sig under fanerne, fordi borgerne i den grad presser på. Der satses på vilde blomster og bynatur i de danske kommuner – og det er rigtig godt, fordi det er sundt for os mennesker at se på noget grønt. F.eks. har det vist sig, at hospitalsindlagte, der ser ud på et træ eller grønne områder, kommer sig hurtigere end dem, der ser ind i en mur eller ud over en vej. Så der er al mulig grund til at satse på det grønne – set fra en ren menneskelig antropocentrisk synsvinkel. Et af de redskaber vi har til at sikre bynatur er kommune- og lokalplaner. På Frederiksberg har de f.eks. indskrevet, at alle skal kunne se et træ fra deres vindue. Det er da let at forstå for alle.

I Byplanlaboratoriet undersøgte vi sidste år planlæggernes ønsker til fremtidens lokalplaner. Et helt klart resultat er, at planlæggerne ønsker flere planredskaber til at udvikle grønne byer med voksende biodiversitet – og det ser ud til, at regeringen er på sporet. I udspillet *Grønne byer og en hovedstad i udvikling* fra maj sidste år blev følgende emner nævnt:

- Mulighed for planlægning af mere bynatur og krav til kvalitet af bynatur og biofaktor i lokalplaner.
- Mulighed for i lokalplaner at planlægge for midlertidig anvendelse af ubenyttede arealer til byhaver i op til 10 år med mulighed for forlængelse.
- Mulighed for at fastsætte en minimumsprocent for begrønning i kommuneplaner og lokalplaner.

I skrivende stund forhandles der stadig om planloven, så vi ved ikke, om disse ønsker fra regeringens side slår igennem i en kommende planlov. Men det håber jeg. Så må vi finde ud af, hvordan vi kan håndhæve planerne og drifte områderne efter ibrugtagning. For det er ofte der, at det går galt. Det kan du læse meget mere om i dette blad.

Lokalplaner og bynatur kan ikke løse den biodiversitetskrise, som Danmark står i, men den nære natur kan skabe en øget bevidsthed blandt byboerne og korridorer ud i landska-

bet, hvor der for alvor skal gøres plads til dyre- og plantelivet. Som bybonde og arkitekt Mads Boserup Lauritsen skriver i dette nummer af Byplan Nyt, så har vi brug for sammenhængende store grønne vidder helt ind i vores bykerner, byområder og landsbyer. I den forbindelse bliver vi nødt til at udfordre landbrugspligten. Jeg har set eksempler på, at landmænd gerne ville lægge deres jord om til bynær natur i et samspil med lokale foreninger. Men det er blevet bremset af landbrugspligten. Det er altså alt for firkantet.

I fremtiden skal landbruget optage mindre areal, og der skal gøres plads til korridorer. Vi kommer ikke udenom at tage den svære samtale om landbrugets fremtid. Bynatur og biodiversitet i byerne er et vigtigt skridt på vejen.

Ellen Højgaard Jensen, direktør for Dansk Byplanlaboratorium

BYPLAN NYT

Byplan Nyt 1/2022 (20. årgang)

Redaktion

Ellen Højgaard Jensen (ansv.)
Michael Nørgaard
Nyt fra Netværket og
korrektur: Charlotte
Odgaard Sjælland

Redaktionsadresse

Dansk Byplanlaboratorium
Rådhusstræde 6. 1. sal,
1466 København K

Tlf.: 33 13 72 81

Mail: mn@byplanlab.dk
www.byplanlab.dk

Annoncer

mn@byplanlab.dk
bestilles senest 5. maj

Layout

Anders Cold

Forside

Københavns Kommune

Oplag

3.500

Tryk

KLS PurePrint

ISSN

1602-9038

Signerede artikler står for forfatterens regning, usignede for den ansvarshavende redaktørs regning.

Byplan Nyt 2/2022
udkommer juni 2022

Nyt fra netværket

Hvem udbygger vores byer og hvordan?

Hvad er egentligt et udviklingsselskab? Hvilken rolle har de haft de sidste 250 år? Kan nutidens kommuner sikre en helhedsorienteret planlægning i udviklingsområder? Hvilke tanker ligger bag udviklingen af Irmabyen i Rødovre og Grønttorvet i Valby? Få svarene i Byplanhistorisk skrift nr. 80, der både kaster et blik på historien og nutiden, når det gælder udbygningen af vores byer.

Skriftet bygger på Byplanhistorisk Seminar 2019 og kan bestilles hos Byplanlaboratoriet eller downloades gratis på byplanlab.dk

HVEM UDBYGGER VORES BYER
– OG HVORDAN?

36. BYPLANHISTORISKE SEMINAR 25. NOVEMBER 2019
VARTOV, FARVERGADE 27, KØBENHAVN K

DANSK BYPLANLABORATORIUM
BYPLANHISTORISK UDVALG

SKRIFT NR: 80

Ny indsats om klima og planlægning får til huse i Dansk Byplanlaboratorium

I de kommende år skal kommunerne i gang med at konkretisere den bæredygtige udvikling og udmønte klimamålene. For at understøtte arbejdet med klima i de kommende plangrundlag har Realdania og Bolig- og Planstyrelsen dannet partnerskabet Plan22+, der gennem pilotprojekter og vidensdeling skal udvikle planlægningen. Ambitionen er at tydeliggøre, hvordan fysisk planlægning både kan bidrage til den grønne omstilling og sikre rammerne for at udvikle velfungerende byer og landområder med høj livskvalitet.

Plan22+ forankres som en selvstændig enhed hos Dansk Byplanlaboratorium og rulles ud fra 2022-2027. Sekretariatschefen starter 1. maj

Kilde: Byplanlab.dk

Foto: Lars Gruber

Et byggeri hele verden burde lære af

I tyske Darmstadt ligger Alnatura Campus – et byggeri der både tærer langt mindre på klodens ressourcer end normalt, har en himmelsk akustik og et fantastisk indeklima. Den store forskel ligger i murene, der er bygget af jord fra byggegrunden og overskudsjord fra udgravningen til tunnellen Stuttgart 21. En særlig stampningsmetode gør, at den i tæthed kan måle sig med beton, men konstruktionen kan regulere temperaturer, fugtighed og akustik langt bedre end beton. Alnatura Campus blev opført i 2019 og endnu er facaderne ikke angrebet af alger og mos.

Kilde: Bygtek.dk

Det laveste antal indbrud i 50 år

14.804 indbrud blev meldt til politiet i 2021 – et fald på 15% fra 2020 til 2021 og det laveste antal siden 1970'erne. For programchef i Bo trygt, Britt Wendelboe, er det stadig alt for mange indbrud. Eksempelvis kunne kriminalpræventive skrives tiltag ind i lokalplanerne. Bo Trygt har sammen med Byplanlaboratoriet lavet en vejledning til at skabe trygge boligområder, som du finder på byplanlab.dk.

Kilde: Realdania

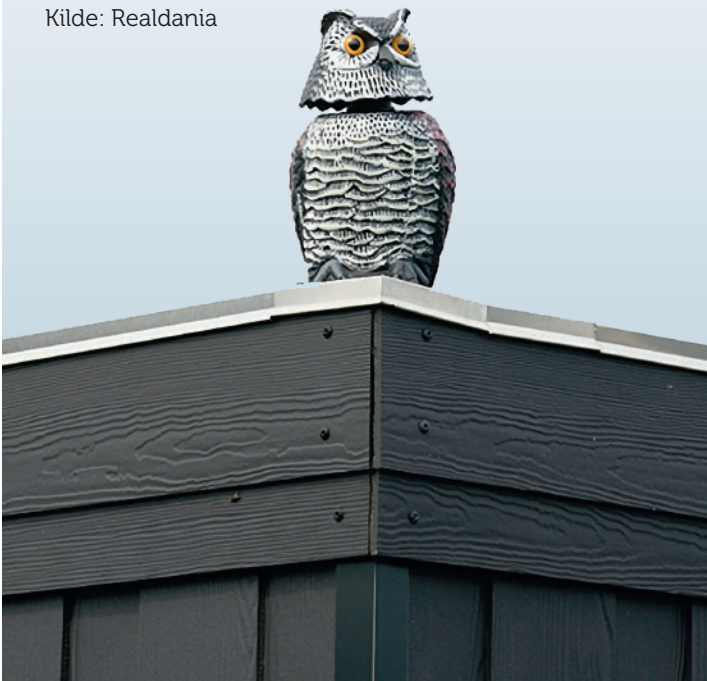

Foto: Emilie Koefoed

Et skridt i den bæredygtige retning for byggeriet

Trods krav om LCA eller DGNB-certificeringer sviner det konventionelle byggeri helt unødigt. Det mener folkene bag landets første biobaserede byggemarked Havnens Hænder, som ønsker at sætte gang i byggebranchens grønne omstilling omgående. Deres vision er, at få byggebranchen til at se potentialet i de naturligt intelligente materialer, som bidrager til at nedbringe CO₂-regnskabet. Derfor rådgiver, underviser og formidler Havnens Hænder viden om bæredygtige materialer, løsninger og principper indenfor byggeri. Se mere på havnens-h.dk

Kilde: Dagens Byggeri

Nyt fra netværket

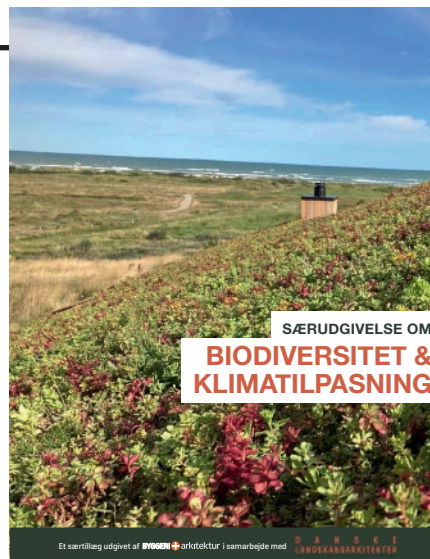
BYUDVIKLING OG BLÅ BIODIVERSITET

Inspiration til udvikling af havnebyer og kystnære områder i samspil med naturen og livet i havet

Byudvikling og blå biodiversitet

Stenrev, fiskebørnehaver, muslingebanker er blot nogle af de metoder, der kan bruges, når der arbejdes med den blå biodiversitet. Gruppen af forskere bag inspirationskataloget **Byudvikling og blå biodiversitet** påpeger, at den blå biodiversitet bør tænkes ind – også økonomisk, når byudvikling foregår i havne eller kystnære områder. Den blå biodiversitet har blandt andet rigtig stor betydning i forhold til klimaforandringerne. Vidste du, at ålegræsengene i Thurøbund ved Svendborg kan opbevare ca. 27 kg kulstof pr. m² i forhold til 11 kg kulstof pr. m² alle andre steder i verden? Læs mere om inspirationskataloget på side 18, det kan downloades på habitats.dk

Kilde: Bygherreforeningen

SÆRUDGIVELSE OM

BIODIVERSITET & KLIMATILPASNING

Et særdagbog udgivet af **BYGGERI + ARKITEKTUR** i samarbejde med **DANSKE LANDSKABSARKITEKTER**

Mykorrhiza-svampen – den underjordiske hjælper

Det kræver både nysgerrighed og en hær af hjælpere for at klimatilpasse både byer og natur. På faod.dk kan du finde særdagbogen **Biodiversitet og Klimatilpasning** med gode eksempler og ideer til, hvordan vægbeplantning, regnvandsløsninger og de bløde værdier kan integreres til gavn for biodiversiteten, den grønne omstilling og ikke mindst livskvaliteten. Og Mykorrhiza-svampen – den hjælper eksempelvis planter til at danne et stærkere rodnet, så de bedre tåler tørke og store vandmængder. Det er Danske Landskabsarkitekter og Byggeri+Arkitektur, som står bag inspirationskataloget

Kilde: FAOD

Hemmelige steder

Arkitektens guide til særlige bygningsværker i det midtjyske

Hemmelige steder Arkitektens guide til særlige bygningsværker i det midtjyske

Tag Marie-Louise Høstbo med under armen på en arkitektonisk opdagelsesrejse rundt i det midtjyske og besøg en af bogens 35 bygningsværker, der ligger spredt fra Ebeltoft i øst til Vemb i vest og fra Skive i nord til Askov i syd. Opdag særlige detaljer og oversete historier, som ligger gemt i bygningerne, der alle har en høj arkitektonisk værdi. Er du mere til en tur i hovedstaden, så har Marie-Louise Høstbo tidligere udgivet **Hemmelige steder – arkitektens guide til særlige bygningsværker i og omkring København**.

Udkommet på forlaget Strandberg Publishing

Ringsted vinder Arkitekturoprørets pris

Vinderen er Pavillonen på torvet, der er tegnet af Gottlieb Paludan Architects. Af de i alt 5.170 afgivne stemmer gik 707 stemmer til Pavillonen. Selvom det har givet ganske meget omtale i medierne, så er der ikke meget prestige forbundet med Arkitekturoprørets pris for den grimteste bygning 2021. Den er end ikke at finde på kommunes hjemmeside.

Kilde: Arkitekturoprøret

17. maj: Frist for indstilling til Byplanprisen 2022

Syddjurs Kommune vandt Byplanprisen 2021 for Ebeltoft i udvikling.

Vindere af Byplanprisen de sidste tre år:
2021: Syddjurs Kommune for Ebeltoft i udvikling
2020: Faaborg-Midtfyn Kommune for fremtidens forstad i Årslev
2019: Aalborg Kommune og Himmerland Boligforening for Aalborg Øst

Kender du Danmarks bedste plan?

Så giv juryen et hint

Se det korte indstillingsskema, og hvem der sidder i juryen på www.byplanlab.dk.

Byplanprisen er indstiftet af Akademisk Arkitektforening og Dansk Byplanlaboratorium

dansk byplan
laboratorium

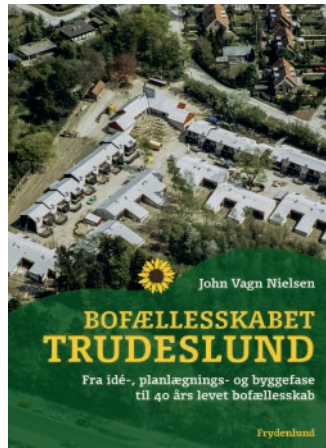
Nyt fra netværket

Overvældende interesse for tiny houses

Som en del af Vejle Kommunes arbejde for bæredygtig byudvikling og byggeri vedtog byrådet i forbindelse med budgetforliget for 2021 at åbne for boligformen tiny houses. Små huse på 10-40 m² med en praktisk og innovativ indretning, som man lovligt kan bo i året rundt. Set i forhold til nybyggede parcelhuse på 150m² er klimabelastningen væsentlig mindre. Det skyldes valget af byggematerialer og energiforbruget til eksempelvis opvarmning. Den første bydel med tiny houses bliver en del af byudviklingsprojektet Ny Rosborg.

Kilde: Vejle Kommune

Bofællesskab – fra idé til virkelighed

Går du med drømmen om at lave dit eget bofællesskab? Så er der god hjælp at hente i John Vagn Nielsens bog **Bofællesskabet Trudeslund – fra idé-, planlægnings- og byggefase til 40 års levet bofællesskab**. Bogen er fuld af praktiske erfaringer fra betydningen af et solidt byggeprogram i selve byggefasen til behovet for vedtægter, arbejdsstruktur og økonomien bag det hele. Værdigrundlaget bag Bofællesskabet Trudeslund har været det samme gennem alle årene, da det blev beskrevet under beboersammensætning i byggeprogrammet, der til daglig kaldes manifestet.

Udgivet på forlaget Frydelund

Energifleksibilitet på tværs af den dansk-tyske grænse

Ønsket om at blive fri af russisk gas har gjort den grønne omstilling endnu mere presserende, blandt udfordringerne er energifleksibilitet, energilagring og sektorkobling. Derfor har det dansk-tyske samarbejde DG-STORE gennem en række cases blandt andet set på, om fjernvarmen kan balancere energisystemet eller om elbiler og busser kan bruges til at lagre overskydende vedvarende energi til brug i perioder med spidsbelastning.

Kilde: dg-store.eu

Læringsspiral med verdensmålshytter

Til sommer mødes tusindvis af børn og unge på Spejdernes Lejr 2022 i Hedeland ved Roskilde. Derfor opføres vartegnet Læringsspiralen i et samarbejde mellem professionelle håndværkere og spejdere. Det bliver et fornemt skue, hvor en hævet spiralform skyder op fra bunden af en tidligere grusgrav. Selve Læringsspiralens arkitektur peger på verdensmålene gennem 17 små verdensmålshytter og bliver udgangspunkt for en verdensmålsjagt i nærområdet ved hjælp af appen Woop. Læringsspiralen, der er skabt med bæredygtige og cirkulære løsninger har en forventet levetid på ca. 10 år.

Kilde: Realdania

BYPLANMØDE 2022

Partnerskaber i planlægningen

Byudvikling på tværs af grænser

Sæt kryds i kalenderen

6.-7. OKTOBER 2022

Dette års byplanmøde afholdes i Aabenraa, Flensburg og Sønderborg

Program udsendes i maj

dansk byplan
laboratorium

”Lige nu er der en slags udbredt misforståelse af, hvad biodiversitet egentlig er. At det enten er smukke blomster eller grimt ’ukrudt’. Men den bynære biodiversitet er meget mere end det.”

Foto: Mads Navntoft Olsen, Billund Kommune

Bynær biodiversitet kræver grundig planlægning

Udfordringerne står i kø, når det handler om at skrue op for biodiversiteten i bynære områder. Lovgivning, dårlige rammer for naturen, besværlige ændringer af driften – meget kan spænde ben for projektet. Alligevel er viljen i høj grad til stede, og skal det lykkes, er det afgørende at starte i tide med grundig planlægning.

Af Anne Møller Kristensen, kommunikationskonsulent ved Ferskvandscentrets Kursusafdeling

I øjeblikket dyster alle landets kommuner om at blive Danmarks vildeste som led i Miljøministeriets kampagne, der skal motivere danskerne i kampen om mere vild natur. Men ofte opstår ønsket om den bynære biodiversitet så sent i processen, at meget, der allerede er etableret, skal laves om, hvis de helt optimale betingelser skal opstå. Og endnu er der en stor formidlingsopgave i at få alle parter til at forstå, at naturen – ja, den tager altså sin tid.

”Lige nu er der en slags udbredt misforståelse af, hvad biodiversitet egentlig er. At det enten er smukke blomster eller grimt ’ukrudt’. Men den bynære biodiversitet er meget

mere end det – det handler både om at undersøge og italesætte, hvad der faktisk er godt for biodiversiteten, men også at tage højde for, at disse projekter på den anden side desuden handler om forskønnelse af vores bynære rum. Der er mange hensyn at tage, og det er ofte kompromisets kunst at arbejde med biodiversitet i byen”, siger biolog Lilli Gruwier fra konsulentfirmaet Vildskab og underviser på Ferskvandscentret.

Vi skal øve os

Traditionelt set har forskønnelse været målet, når grønne områder i en by skulle anlægges eller renoveres. Den

tankegang skal vi udfordre, når vi ønsker øget biodiversitet. For hvad er egentlig smukt? Lilli Gruwier er ikke i tvivl:

”For mig er det mere fantastisk at iagttage en bænkebidder under en urtepotte end en stor ikke-hjemmehørende blomst. Men jeg er godt klar over, at det kræver en ændring af folks bevidsthed om, hvad der er smukt at kigge på. Lykkes det imidlertid at skabe mere ’rigtig natur’ i byen, er det min påstand, at det får en positiv effekt på borgernes mentale sundhed. Hver lille plet tæller – om ikke andet så i bevidstheden”, mener hun og indrømmer dog, at det kræver øvelse.

Samarbejde mellem faggrupper

Det kræver også, at projektledere og driftsfolk skal lære at tale mere sammen. Det nytter ikke, at biologen bestemmer sig for nogle bestemte planter eller træer, hvis driftsfolkene fx ikke har de rette maskiner til at håndtere dem. Eller ikke kan skaffe planterne fra planteskolen. På den måde er der en lang række praktiske hensyn, der skal tages hånd om.

”Når vi hjælper med at planlægge biodiversitet i kommuneregion, så erfarer vi ofte, at arbejdet involverer forskellige faggrupper, der ikke nødvendigvis er vant til et tæt samarbejde. Fx har vi i et projekt oplevet en modstand i driften, fordi biologerne havde foreskrevet en afstand på 1,5 meter mellem nogle træer, der skulle plantes. Det kunne ikke lade sig gøre, fordi maskinen, der planter træer, kun kan gøre det med to meters afstand. Det kan virke som en detalje, men for en travl driftsafdeling er det et betydeligt bump på vejen”, siger Lilli Gruwier om en af de bøvlede forhindringer, der kan opstå, hvis de forskellige afdelinger ikke snakker sammen.

Efterspørgsel på viden

Kursusudvikler Lea Kromann-Gallop ved Ferskvandscentrets Kursusafdeling i Silkeborg mærker også, hvordan biodiversitet er blevet en større og større del af kommunernes agenda. Og hvordan, det har skabt en øget efterspørgsel på viden om gode måder at gribe arbejdet an på, derfor udbyder man nu kurset Bynatur fra Idé til Drift.

”Jeg er uddannet biolog og har en baggrund fra Billund Kommune, og jeg kan sagtens sætte mig ind i, hvor bøvlet et projekt om biodiversitet kan være at tage fat på. Især fordi det involverer nye samarbejdsrelationer og nye måder at tænke på, hvis det skal gøres så godt som muligt. Heldigvis er min erfaring, at det samtidig er i samarbejdet, det bliver rigtigt sjovt”, siger hun.

Kurset er udviklet i samarbejde med Lilli Gruwier fra Vildskab og giver viden om både anlæggelse, valg af plantearter og drift. Lilli opfordrer driftsfolkene og projektlederne til at deltage sammen på kurset, så de forskellige parter vender tilbage med en fælles forståelse af, hvordan processen skal gribes an og dermed ende med det bedst mulige resultat.

Gode råd til processen

- ✓ Start så tidligt i projektet som muligt med at sikre arealer, der giver plads til bynatur. Og indtænk biodiversiteten på samme tid – fx er råjord som udgangspunkt et bedre materiale end muldjord, hvorfor det kan være en utraditionel måde at anlægge nye områder på.
- ✓ Tag højde for alle faggrupper, der indgår i projektet. I kommunesammenhænge er det især vigtigt for biologerne at samarbejde tæt med driften, så den plan, der bliver lavet, rent faktisk kan udføres i virkeligheden – fx i forhold til de maskiner og øvrige ressourcer, der er til rådighed.
- ✓ Udfordr forskønnelsestanken. Er et vildnis i virkeligheden pænere end en grøn græsplæne? Kan tidslen og mælkebøtten bane vej for en øget forståelse af biodiversitet? Måske ... hvis vi tør!
- ✓ Indtænk formidling som et lærende element over for brugerne af et område med biodiversitet. Det er med til at styrke den øgede bevidsthed om behovet for at tænke nyt. Og hvem ved – måske inspirere til at skrue op for biodiversitet i egne haver og på altaner.

Biodiversitet i blodet

”AQUA Akvarium & Dyrepark, en del af Ferskvandscentret i Silkeborg, har siden starthalvfemserne haft fokus på at formidle om den danske natur i og omkring de ferske vande og vigtigheden af at hjælpe og beskytte naturen – blandt andet for at bevare biodiversiteten. Netop det arbejde er helt grundlæggende og ligger dybt i parkens DNA”, fortæller Morten Vissing, zoolog og driftsleder i AQUA.

Inspirerende læringsrum

Konkret betyder det, at parken gennem flere år har etableret mange mikromiljøer rundt omkring på den ellers sparsomme plads til gavn for insekter, fugle, padder, krybdyr og danske planter. En indsats der ikke er gået ubemærket hen – ofte er der besøg fra kommuners planlægningsafdelinger med det formål at få inspiration til gode løsninger.

”Vi har en vigtig formidlingsopgave, og kan vi hjælpe biodiversiteten på vej, også steder uden for vores egen matrikel, gør vi selvfølgelig meget gerne det. Derfor tager vi altid imod gæster med åbne arme og viser vores løsninger og erfaringer frem”, siger Morten Vissing. På den måde har kursisterne på Ferskvandscentret adgang til et inspirerende og alternativt læringsrum.

Og der er meget at se. Lige fra vandhuller med sprudlende liv, bærbu-ske med mad til de mange besøgende fugle og optimale forhold for insekter – og til bygninger og bænke, der er opført uden om gamle træer i stedet for at fælde dem. ”Det giver en fantastisk mangfoldighed”, fortæller Morten:

”Vores indsatser her i parken har medført store, synlige bonusser. Fx ser vi nu fugle som de store flagspætter, træløbere, spætmejsler, gærdesmutter, grønspætter, rødhalse, skovskader, halemejsler og kernebidere – arter, vi ikke har set tidligere. Så giver det i vores øjne rigtig god mening at arbejde med biodiversitet”.

Biodiversitet: Skab plads til naturen i hverdagen!

Den store forskel sker, når naturforvaltere, landskabsarkitekter og landets politikere får skabt sammenhængende naturområder både i den åbne natur og i de bebyggede områder. Vi har brug for sammenhængende store grønne vidder helt ind i vores bykerner, byområder og landsbyer.

Er et grønt levende baggårdsmiljø, en frodig altan, blomstrende fortovspladser eller parker og fællesarealer i byen lig med biodiversitet? Hvordan skal vi som fagpersoner håndtere, at der snart ikke findes en politiker eller meningsdanner, der ikke som udgangspunkt bruger ord som biodiversitetskriser, tab af natur eller miljøhensyn i deres skåltaler, samtidig med at der fortsat tales om "vækst", udvidelse af byer, produktionsfaciliteter samt intensiv arealanvendelse ude i det ganske land? Før jeg startede TagTomat, havde jeg ansvaret for at udarbejde kommuneplanen i Køge Kommune, og lur mig, om jeg ikke selv har været forfatter til et dokument eller fem, hvor ord som biodiversitet, naturpleje og borgerengagement er skrevet ind mellem linjerne.

Den rigtige biodiversitet

Da jeg startede TagTomat som firma i 2014, fik jeg ofte skudt i skoen fra fagfolk, der faktisk vidste noget om naturen, at jeg ikke måtte bruge ordet "biodiversitet". Fordi det, vi havde gang i, på ingen måde gjorde en forskel i forhold til den biodiversitetskriser, som den "rigtige natur" befandt sig i. Det var kun store naturgenopretningsprojekter m.m., der i en dansk kontekst måtte kaldes biodiversitetsfremmende, men en del har ændret sig siden. Ikke fordi jeg tror, at vores frøposer med blomster- og urtefrø fra hjemmehørende arter – brugt af kommuner i det ganske land – redder vandsalamanderen på Amager Fælled. Men jeg kan se, høre og oplever, at privatpersoner og politikere på tværs af de fleste

DEBAT

Af bybonde og arkitekt med mere
Mads Boserup Lauritsen,
TagTomat

politiske og sociale skel har fået ordet biodiversitet ind i deres vokabularium, og at debatten er blevet mere nuanceret. Ja den kan måske favne, at vi på en måde er ved at finde ud af, hvordan vi samtidig med et meget højt velfærdsniveau og intensiteten i vores arealanvendelse både i og omkring vores byer er ved at finde plads til naturen i vores hverdag. Men som Maria Reumert Gjerding, præsident i DN, skriver i vores seneste bog *Grow Like Tomorrow*, "I dag er sølle 0,5 % af naturområderne reelt og helhjertet givet til naturen". Så vi har meget arbejde foran os for at få skabt en rig og sammenhængende naturoplevelse med plads til alle arter i det ganske land.

Er plantekasser ved Torvehallerne i København biodiversitet?

Få politikerne og ikke mindst borgerne med

Min personlige interesse for det grønne blev skabt allerede fra barnsben af med lugning af køkkenhaven hos mine bedsteforældre på Langeland, dengang i 1980'erne da der stadig var læhegn mellem markerne. Jeg oplever, at vi i arbejdet med især skolehaver og formidlingsaktiviteter får børn og forældre med i snakken om, hvordan vi skaber biodiversitet. Det kan lyde næsten banalt, at der skal en workshop med hjemmerullede frøbomber eller små simple bihoteller af bambuspinde til for at få folk i tale. Men når vi bruger vores hænder sammen og ser, at vi kan gøre en lille forskel, så får vi øjnene op for det store billede. Jeg er

overbevist om, at den "store" forskel sker, når naturforvaltere, landskabsarkitekter og landets politikere får skabt sammenhængende naturområder både i den åbne natur og i de bebyggede områder. Vi har brug for sammenhængende store grønne vider helt ind i vores bykerner, byområder og landsbyer. Vi skal have private og offentlige aktører med, for naturen klarer det ikke alene, og selv det mindste borgerinitiativ ude i de enkelte byer gør en forskel.

Jeg drømmer om en fremtid, hvor forruden på bilen er fyldt med insekter om sommeren, hvor musvitter, pindsvin og andet småt vrirler mellem grenbunker og veteraniserede områder i parker, hvor spættten hakker i træerne på Assistens Kirkegård på Nørrebro, hvor der er store

sammenhængende naturområder i det ganske land, og hvor der samtidig er plads til landbrug, vindmøller og grøn vækst, så vi om 20-30 år har et velfungerende samfund, der ikke driver rovdrift på naturens ressourcer, men forstår, at vi skal arbejde regenerativt i vores hverdags føde- og vareproduktion.

Engang var der marker helt ind til gadekæret. Debatten om hjemmehørende arter den tager jeg gerne i et andet debatindlæg.

Fakta

Mads Boserup Lauritsen er uddannet arkitekt og driver fra hjertet af Nørrebro firmaet TagTomat, der blandt andet leverer skræddersyede frøposer til samarbejdspartnere og laver formidlings- og skolehaveaktiviteter for kommuner og andre aktører. Du kan downloade deres bøger gratis via hjemmesiden tagtomat.dk.

Biodiversitet og natur: Styrk driften og den politiske forankring

Det grønne fagområde er i orkanens øje. Mange efterspørger natur, og alle mener noget om, hvordan bynatur og biodiversitet skal prioriteres. Så der er brug for en klar, politisk forankret strategi og en stærk drift.

Af formand Jon Pape, Park- og Naturforvalterne

De grønne fagfolk i kommunerne – park- og naturforvalterne – oplever i disse år en kæmpe interesse for deres arbejde. Der er en stærk dagsorden om mere bynatur, biodiversitet og flere rekreative muligheder. Det betyder, at borgere, interesseorganisationer og politiske beslutningstagere alle har meninger om, hvordan det grønne skal driftes, og hvordan naturen i byerne og det åbne land skal se ud. COVID-19 har forstærket denne tendens og ovenikøbet slidt voldsomt på både parker og natur samt flere steder skabt konflikter mellem de mange anvendelser.

Efterspørgslen er selvfølgelig superpositiv, men stiller samtidig store krav til viden, formidling og ressourcer. Klare politiske prioriteringer er en forudsætning for park- og naturforvalternes arbejde, hvad enten det handler om troværdig dialog med borgerne eller løsning af driftsopgaverne. Det er

afgørende, at fagfolkene har en retning og – ikke mindst – har opbakning til at give biodiversiteten plads og lade naturen trives.

Som et billede på dilemmaerne oplever mange fagfolk, at borgerne nu klager over, at græsset bliver slået. I modsætning til tidligere, hvor klagerne kom, hvis græsset IKKE var blevet slået. En af udfordringerne er, at græsset SKAL slås med mellemrum, hvis biodiversiteten skal trives. Desuden er det svært at spille bold på en blomstereang, og især byens grønne områder skal både rumme biodiversitet, men også friluftsliv og meget mere. Der skal selvfølgelig være plads til det hele – forskellige typer af bynatur kan noget forskelligt. Udfordringen er at få ambitionerne omsat til praktiske løsninger. Mere bynatur og biodiversitet vender op og ned på borgernes forestillinger om, hvordan et grønt område skal

se ud og fungere. Og det kræver nye driftsformer, nye maskiner og ny viden.

Kamp om arealerne

En rammebetingelse for arbejdet er, at der er stor efterspørgsel på arealer både i byerne og det åbne land. Byfortætning, udlæg til energianlæg og infrastruktur kommer til at optage plads i de kommende år. Risikoen er, at biodiversitet, natur og bynatur nedprioriteres i dette spil. Hvilket understreger behovet for retning og prioritering af det grønne område. Så vi sikrer, at udviklingen sker planlagt og velovervejet – og ikke løber bynaturen over ende. Det er afgørende, at kommuneplanen forholder sig til disse spørgsmål. Og planloven bør ses efter i sømmene, så den bedre kan understøtte biodiversitet som formål for bestemmelser.

Pejlemærker for bynatur, biodiversitet og arealanvendelse

✓ Kan der spares penge, når naturen passer vel sig selv?

Nej. Alt tyder på, at naturen ikke koster mindre end traditionelle grønne løsninger, når vi opererer i byen med de mange hensyn, som der altid vil være. Renholdelsen kan for eksempel ikke undværes. Der skal foretages løbende naturpleje, hvis naturværdierne skal bevares og udvikles. Ellers risikerer mange af arealerne at gro til. Og der vil fortsat være behov for at skabe tilgængelighed for dårligt gående, bænke til at hvile sig på osv. Desuden kræver bynaturen investeringer i form af nye metoder, maskiner m.m. Også i det åbne land er det vigtigt ikke at glemme, at naturen ikke er uden omkostninger. Måske når vi ser bort fra de urørte skove. Men hvis der kommer mennesker i naturen, vil der altid være omkostninger til drift.

✓ **Der er brug for kompetenceudvikling.** Der er meget viden hos park- og naturforvaltere, landskabsarkitekter, skov- og landskabsingeniører, anlægsgartnere og andre fagprofessionelle. Giv dem tillid og ressourcer til at udvikle løsninger – meget gerne tværfagligt – og sæt ressourcer af til kompetenceudvikling. Det handler dels om ejerskab til de politiske prioriteringer og dels om de praktiske løsninger og viden om biodiversitet. Giv plads til at fejle, fordi der endnu ikke findes en manual til de nye metoder.

✓ **Biomasse som ressource.** Drift af natur i byen og det åbne land resulterer i en del biomasse især i form af græsafklip eller hø, som i praksis viser sig at være meget vanskeligt og dyrt at komme af med. I stedet for at se biomasse som affald, bør den bruges som en ressource i produktion af kompost eller biogas. Dette er en problemstilling, som kalder på løsninger.

✓ Sæt fokus på borgerkontakten.

Eksemplet med græssets højde viser, hvor forskelligartede holdninger der er til biodiversitet og bynatur. De holdninger møder de grønne fagfolk, derfor skal de rustes til at informere og formidle om ændringer og prioriteringer i arealanvendelsen og driften.

✓ **Forankring på tværs.** Det grønne område har mange kvaliteter og kan løfte mange funktioner. Ud over biodiversitet kan det grønne jo fortsat understøtte og styrke friluftsliv, sundhed, kultur og meget mere. Det er vigtigt at give plads til en udveksling af viden på tværs af afdelinger, forvaltninger, kommunegrænser og ikke mindst fagligheder.

Borgerne og politikerne skal på banen

Det er desuden helt afgørende, at kommunalpolitikkerne forholder sig strategisk til byens (kommunale) grønne områder. Hvad ønsker de, hvordan vil de prioritere, og hvordan skal balancen være mellem funktionerne i byens parker og grønne områder? Friluftsliv og boldspil skal der fortsat være plads til. Kulturhistorien er også gemt i mange parker – hvordan tager vi vare på den og samtidig giver mere plads til naturen? Naturen opleves af mange som rodet at se på. Kan vi vænne os til, at græsset gror langt, og 'ukrudt' får mere plads i bybilledet? Giver det mening, at vi anlægger natur i byen? Er den smule biodiversitet, som vi kan skabe i byens mindre grønne områder værd at arbejde for? Kan der blive tale om rigtig natur, eller vil det blive en dårlig og

kunstig erstatning for den ægte vare? Det er blot nogle af de spørgsmål og dilemmaer, som skal på dagsordenen. I det åbne land er der flere aktører, som bør forholde sig til, hvordan formålet og driften af skove, naturområder, slotshaver m.m. skal tilrettelægges. Mange af problemstillingerne er de samme, selv om flere af anvendelserne er forskellige. Men behovet for en klar prioritering er den samme.

Plan og strategi

Den gode nyhed er, at mange kommuner arbejder med politikker og strategier på området. Titler som Natur- og friluftspolitik, Træstrategi og Friluftstrategi er ikke ukendte prioriteringsværktøjer i kommunerne. Og mange kommuner har en målsætning om at give naturen bedre plads i byerne – eller i det mindste skal der ikke blive mindre af den.

Det er efterhånden slået fast, at naturen skaber værdi i byerne både økonomisk, rekreativt og sundhedsmæssigt, at den fremmer biodiversitet og kan hjælpe med at sikre os mod vandmasserne, når klimaet forandrer sig.

Vi ser også gode eksempler på, at byråd sætter tid af til temadrøftelser af området. Kommuner, der ikke har fået sat strategi og prioriteringer på skinner, kan hente inspiration hos de kommuner, som er nået længere i processen. Miljøministeriets dyst om at blive 'Danmarks vildeste kommune' er et godt nationalt signal om, at området skal prioriteres. En dyst alle 98 kommuner har valgt at deltage i.

Udgangspunktet er som sådan rimeligt godt. Men jeg vil fremhæve et par pejlemærker for arbejdet med bynatur, biodiversitet og arealanvendelse. Se boksen ovenfor.

Plads til blå biodiversitet i havneudvikling

Globalt set er havnebyerne under radikal forandring. Tidligere aktive industri- og fiskerihavne forvandles til bolig- og opholdsområder blandet med kulturbyggerier og lettere erhverv. Set i et bæredygtigheds- perspektiv giver denne blå byudvikling en række nye muligheder for planlæggere og bygherrer både til lands og til vands.

Af direktør Rasmus Vincentz, Habitats, og projektchef Graves Simonsen, Bygherreforeningen

Der foregår i disse årtier en dramatisk udvikling af klodens byer. Urbaniseringen, hvor flere rykker fra land til by for at bo og arbejde, udfordrer pladsen og miljøet, men skaber samtidig nye muligheder for byomdannelse af udtjente industriområder, herunder havne.

Havnenes betydning for industri-samfundet kan ikke undervurderes, men deres fysiske udformning og infrastruktur har gennem tiden haft voldsom indvirkning på miljøet. Kraftigt forurenede arealer og ødelagte naturlige habitater præger i dag havneområderne. Heldigvis kan meget genoprettes ved at planlægge og skabe bymiljøer, der kan rumme langt mere marin biodiversitet og naturop-levelser for brugerne.

Et samarbejde mellem DTU Aqua, Marint Kunskapscenter Malmø, Habitats og Bygherreforeningen har netop resulteret i et inspirationskatalog, der giver en grundig indføring i blå biodiversitet og koblingen til byudvikling af havneområder. Formålet er at synliggøre de potentialer, der ligger i at indtænke havet i udviklingen til glæde for både planter, dyr og mennesker.

Byudvikling i grøn og blå omstilling

Rundt om i kommuner og blandt virksomheder bobler interessen for bæredygtighed. Det giver sig udslag i forskellige strategier og planer, der bl.a. har fokus på de klimaforandringer og vandstandsstigninger, der udfordrer kystbyer og lavtliggende byområder. Men også emner som biodiversitet, emissionsfrie transportformer, infrastrukturer og byggepladser samt mindre brug af miljøskadelige stoffer, der forurener grundvand, vandløb og havnebassiner, står højt på den politiske dagsorden i mange kommuner.

I byer som København, Aarhus, Aalborg, Vejle, Kolding, Køge, Hanstholm m.fl. og i vores nordiske nærømråde, Malmø, Gøteborg og Oslo er der fuld gang i byggeaktiviteterne i havneområderne. Det er her, det er afgørende at sikre hensynet til både den grønne og den blå bæredygtighed – og det gode menneskeliv, og i omdannelserne af disse havneområder er der heldigvis et vist fokus på at tilgodese bæredygtighed både mht. klima og biodiversitet.

Potentielt paradigmeskifte

Mange af projekterne og tiltagene har indtil videre demonstrationsprojektets karakter, hvor det kan være svært at måle de store effekter. Men projekterne er nødvendige for at høste erfaringer med henblik på skalering af de mest virkningsfulde. Demonstrationsprojekterne varsler samtidig et potentielt paradigmeskifte ift., hvordan vi betragter den våde natur i vores omgivelser, og hvordan vi lokalt kan bidrage til at løse et globalt problem. Skal paradigmeskiftet realiseres, er den fysiske planlægning af havneudviklinger et godt sted at starte for dernæst at gå i tæt dialog med bygherrer og investorer, som skal realisere byudviklingen samt brugere og borgere, der skal udfylde rammerne.

Et aktuelt eksempel er Flodbyen Randers, hvor AP Ejendomme sammen med kommunen skal være med til at realisere Randers bys ambitioner om at koble byen, nuværende havnearealer og Gudenåen, og hvor intentionen er at skabe sammenhængskraft mellem by og natur i kombination med klimasikring. Det er i sådanne by- og havneudviklingsplaner, at biodiversiteten skal indtage en central rolle fra de indledende faser af planlægningen, hvis det samlede resultat skal blive bæredygtigt.

Planlæggerne i central rolle

Det er en kendt sag, at der er mange interesser på spil, når der skal udvikles nye byområder, og interessen intensiveres typisk, når der er tale om områder tæt på vand. Kystnære områder har stor tiltrækningskraft og værdi, og planlægningen og realiseringen heraf er en balancegang mellem de mange interesser.

Planlæggere, der har mandat til at indtage den centrale rolle som spilfordelere og kan få flest mulig af disse interesser til at gå op i en højere enhed, er samtidigt dem, som kan være med til sikre fremtidens bæredygtige samfund.

Der vil altid skulle indgås kompromisser, men planlæggerne har nøglen til både at skabe visionerne og holde beslutningstagerne fast på visionerne, når de rammer realiteterne i realiseringen.

Afbureaukratisering nødvendig

Der findes næppe anden områdeudvikling så kompliceret som udvikling af kystnære arealer, herunder havne. Det skyldes et væld af love, administrationspraksisser og ejerforhold, der alle skal tages i betragtning. En opgørelse i inspirationskataloget viser, at der i hvert fald kan blive op til 8-9 forskellige myndigheder involveret, og så er eventuelle administrative underopdelinger ikke talt med. Samtidig er der ingen faste roadmaps eller procedurer for, hvor man starter og slutter, og om der kan være tid at spare ved at arbejde parallelt med udredninger og ansøgninger.

Der ligger en samfundsinteresse i at skabe et bedre plan- og udviklingsregime for disse områder, som samtidig lever op til intentionerne i lovgivningen og alle reglerne om at bevare og beskytte sårbare naturområder, at genskabe naturen, hvor udviklingen har resulteret i omfattende skader og at sikre en økonomisk udvikling, der opretholder vores velfærdssamfund og skaber gode og sunde rammer for liv på land, til vands og i luften.

Vores samspil med havet

Allt liv på kloden udspringer af havet. Vores klima og de økologiske processer, som vi er afhængige af, spiller alle ultimativt sammen med havet. Vores måder at planlægge, bygge og bruge havet på har gennem de seneste par hundrede år imidlertid reduceret pladsen til levende natur og biodiversitet i havet, såvel som på land. Det har resulteret i dramatiske fald i bestande og tab af arter. Det er vores håb, at det nye katalog vil inspirere til et paradigmeskifte ift. planlægning og realisering af havneområdernes udvikling.

Selvfølgelig er havet enormt og enkelte tiltag i havneområder rækker ikke langt, men det kan give noget, og samtidig være det udstillingsvindue, som kan skabe opmærksomhed om livet i havet og behovet for seriøst at skabe bedre tilstande der. Det er vigtigt at komme godt i gang med konkrete projekter, der gør en forskel og samtidig tage fat på det store arbejde med sikre livet i havet og finde ud af, hvilken rolle vi ønsker havet skal spille i vores liv og samfund.

Fakta

- ✓ Havene dækker mere end 70 % af Jordens overflade og er det mest omfattende miljøsystem på kloden. Samtidig er havet det mest grundlæggende system for liv.
- ✓ I Danmark er alle tæt på havet. Landet består af 2,5 gange så meget hav som land og ligger på 21. pladsen over land/hav forhold sammen med øgrupper som Maldiverne og Fiji. Landarealet udgør 43.000 km² mod et havareal på 105.000 km², og med en kystlinje på 8.750 km er der intet sted i landet med mere end 52 km til havet.
- ✓ Inspirationskataloget indeholder både indføring i blå biodiversitet, cases og eksempler på tiltag, der kan styre biodiversiteten i havet som fx etablering af stenrev, såkaldt sandcapping – hvor mudret havbund tildækkes med sand for at skabe grobund for ålegræskolonier, etablering af muslingebanker, der kan rense vandet, eller fiskebørnehaver, der kan styrke lokale fiskebestande samt nye overfladestrukturer på f.eks. kajkanter, der gør det muligt for planter og dyr at fæstne sig. Kataloget kan downloades (scan QR-koden) eller rekvireres i trykt format ved henvendelse til Bygherreforeningen.

Maribo: Områdefornyelse trækker naturen ind i byen

Lolland Kommune har i Maribo arbejdet med at få mere natur ind i byen. Et områdefornyelsesprojekt har med stort engagement fra byens borgere og nye samarbejder på tværs af den kommunale organisation forskønnet hele byen. Mange små projekter har på flere måder skabt en blomstrende by.

Af parkforvalter Helle Kjørup Nielsen og planlægger Eva Westerholt, Lolland Kommune

I dag er der ca. 5.800 indbyggere i Maribo by i Lolland Kommune. Et kendetegn for Maribo er den smukke beliggenhed ved søen med Domkirken som historisk vartegn. Den lollandske købstad har en markant kulturarv og natur, men manglede en klar forbindelse mellem bymidten, domkirken og Klostersøen. Alle kvaliteter til trods så var Maribo en provinsby med begrænsede økonomiske midler og et presset handelsliv. Byrådet havde tilbage i 2014 et ønske om at vende udviklingen og give byen et friskt pust ved at styrke de kvaliteter, som byen har og binde byens centrum sammen med naturen og kulturhistorien. Planerne for en større fornyelse og genopfriskning af Maribo by blev præsenteret.

Det hele begyndte i praksis med, at to lokale arkitektfirmaer tilbage i 2014 gav deres bud på, hvordan Maribo kunne udvikles, og borgerne fik blandt andet mulighed for at bidrage ved borgermøder og ved deltagelse i en byrumsgruppe, som har givet bud på en vision og strategi for Maribo i form af et såkaldt byrumsprogram. Dette

rummer visionerne om, hvad man vil med byen og en strategi for, hvordan målene opnås. Byrumsprogrammet har med andre ord været det overordnede styringsredskab.

Byrådet godkendte i 2015 byrumsprogrammet for Maribo, som fastlægger en strategi for udviklingen af Maribo, nogle udviklingsprincipper og forslag til 4 konkrete projekter. Områdefornyelsesprojektet er et af de 4 projekter. Syv år senere er områdefornyelsen tilendebragt, og byen er forandret.

Områdefornyelsesprogrammet

Byrådet vedtog et program for områdefornyelsen, som konkretiserer de overordnede visioner i byrumsprogrammet ved at fokusere på fire indsatsområder i bymidten. De tre indsatsområder har været fysiske projekter; området omkring Banegårdspladsen og Jernbanegade, handelsstrøgene med blandt andet gågaden og torvet og en ny forbindelse fra byen til søen. Det fjerde indsatsområde er etablering af bysamarbejdet.

Målsætningen med områdefornyelsesindsatsen i Maribo var at styrke handelsbyen og samtidig skabe en bedre sammenhængende by med et varieret og levende bymiljø.

Der var afsat 13,2 millioner kroner til fornyelsen, hvoraf de 4,4 millioner kroner kom fra staten.

Naturen ind i byen

En af de vigtigste målsætninger med områdefornyelsen har været at tydeliggøre og forbinde bykernen til den storslåede natur, som omfavner Maribo fra alle sider. Forbindelser både forstået som fysiske forbindelser, der sikrer adgang til naturparken, men også på et mere symbolsk plan ved at invitere Maribosøernes mangfoldige natur indenfor i selve bykernen.

Fysiske forandringer og øget sammenhold

Områdefornyelsen har forskønnet de primære mødesteder i bymidten, skabt nye forbindelser rundt i byen og givet nyt liv til byen. Områdefornyelsen har bestået af en række fysiske projekter til

Gågaden i Maribo.

Plantekrækker på Maribo Torv.

Svanegangen
ved Maribo Sø.

etablering og forbedring af torve, pladser og opholdsarealer. Eksempelvis har Jernbanegade fået et kvalitetsløft med nye fliser og granitsten. Samtidig er nye og mindre gadelamper med mulighed for farvet lys opsat.

Der er etableret en ny forplads til kommunens nye byrådsal i det renoverede pakhús. Den primære handsgade, Østergade, har fået ny belægning, hvor asfalt er erstattet af fliser og fodgængerfelt er etableret med granitsten. Flere blomsterkrukker er sat op, og der er etableret flere nye plantebede med uplights.

Men det er ikke kun fysiske resultater, omrádefornyelsen har medvirket til. Byen er i dag et sted, hvor der vokser en masse nye initiativer frem og bliver afholdt en bred variation af tilbagevendende arrangementer, events og festivaler, der trækker mange gæster til byen. Omrádefornyelsen har skabt noget der er endnu mere vigtigt end blomsterbede og brostensbelægninger. Arrangementer som f.eks. Birgitta Festivalen, Magisk Festival, onsdagsmarkeder og Craft Days er affødt af den gejst, omrádefornyelsen har skabt i Maribo. Der er skabt et øget sammenhold i byen, hvor der fortsat arbejdes på at udvikle og skabe mere liv i byen.

Flere blomsterbede: Små tiltag giver store resultater

Efter ønske fra borgerne er der kommet mange flere blomster i krukker og blomsterbede i byen.

Der er kommet ny og bedre belysning, opsat bænke både på Torvet og i de omkringliggende gader. Vi gør en stor indsats for at etablere blomstrende bede mange steder i byen. Disse er selvfølgelig ikke det mest naturlige, men selv med et utrænnet øje kan se, at disse bede er fyldt med liv og bidrager til helhedsoplevelsen af, at det er rart at være i Maribo. Vi oplever, at borgere og turister generelt er meget tilfredse. Vores mål med alle vores blomsterbede er, at de er flotte og robuste hele året. Derfor er en af de vigtigste ting i planlægningen, at man vælger planter, som egner sig til det aktuelle voksested mht. sol/skygge, temperatur, jordbundsforhold osv. I alle kommunens bede er der generelt valgt meget robuste planter, og hvis de står tæt på vejen, skal de kunne tåle en vis mængde salt.

Forpligtende partnerskaber er blevet etableret

Flere af de fysiske projekter er blevet etableret i tæt partnerskab med ejere og brugere af områderne.

Eksempelvis er forpladsen til museet på Banegårdspladen renoveret og udført i et partnerskab med Museum Lolland-Falster og i tæt samarbejde med Turistbureauet og Handicaprådet. Der er tinglyst en aftale om, at området er offentligt tilgængeligt, og at museet står for fremtidig drift og vedligeholdelse af området. Ankomstarealerne omkring stationen er forbedret og forskønnet i et partnerskab med Lokaltog.

Der er indgået en aftale om, at området er offentligt tilgængeligt, og at Lokaltog står for fremtidig drift af arealerne. På den måde er der forskønnet og skabt flere offentligt tilgængelige uderum til glæde for hele byen og med tilskud til økonomi, fremtidig drift og vedligeholdelse.

Udviklingsforum Maribo

Et af indsatsområderne i områdefornyelsesprojektet har været bysamarbejdet, som har været den overordnede paraply for inddragelse, vidensdeling og netværksopbygning omkring byens udvikling. Under bysamarbejdet blev der etableret et udviklingsforum, der har fungeret som rådgivende følgegruppe til de fysiske indsatser og bidraget til koordinering, kvalificering og forankring af programmet.

Udviklingsforum Maribo, der bestod af grundejere, handelsdrivende, erhvervsdrivende, kultur- institutioner, uddannelsesinstitutioner, turisme aktører, kommunen m.fl., har holdt 3-4 møder årligt og har med deres store

engagement i høj grad medvirket til udvikling og fremdrift af projekterne.

Der har løbende været nedsat mindre arbejdsgrupper i tilknytning til de konkrete projekter. Den store inddragelse af borgerne i projekterne har bidraget til, at borgerne i høj grad kan se deres egne ideer og forslag direkte i projekterne og derved føler et større ejerskab til resultaterne og er med til at passe på dem efterfølgende. Områdefornyelsen har fra starten været karakteriseret af, at det ikke kun var en fysisk forandring, der skulle ske i Maribo. Der har undervejs været holdt busture, borgermøder, workshops og snakket med byens mange interessenter. Der skulle skabes et bedre sammenhold, mere initiativ og mere borgerinddragelse i byen. Maribo har de mest fantastiske og engagerede borgere. Mange i byen har følt og føler stadig et helt særligt ejerskab for projektet.

Den interne organisering i kommunen

Efter at byrådet havde godkendt programmet for områdefornyelsesprojektet, blev der nedsat en tværgående styregruppe bestående af repræsentanter fra flere af kommunens forvaltninger, hvor udfordringerne løbende er blevet drøftet. Projektledelse af områdefornyelsesprojektet har været varetaget af kommunens planafdeling, der har god erfaring med borgerinddragelse og er vant til tæt samarbejde med de relevante myndighedsafdelinger. De fysiske projekter er udført i meget tæt samarbejde med kommunens Park og Vej afdeling, hvilket har været godt, dels fordi de har stor erfaring i at udføre projekter, lave udbudsmateriale mv., men også fordi de skal stå for den efterfølgende drift af områderne.

Anbefalinger fra Lolland

- ✓ Det kræver stort engagement, mod, handlekraft, sammenhold i forvaltningen og stor faglighed fra mange enheder, hvis det skal lykkes.
- ✓ Brug arkitektfirmaer udefra til at indhente nye inspiration og de overordnede tanker – men brug derefter gerne de interne ressourcer til at udføre opgaverne.
- ✓ Sørg for en god dialog med borgerne i hele processen.
- ✓ Sørg for at det politiske bagland inddrages og holdes løbende orienteret.
- ✓ Sørg for en god økonomisk styring helt fra starten.
- ✓ Det kræver ressourcer at gennemføre en vellykket områdefornyelse.

Projekterne er dermed også udført med en praktisk sans og øje for, at det også skulle vedligeholdes

Efter Byrådets godkendelse af områdefornyelsesprogrammet er Teknisk Udvalg løbende blevet orienteret om projektet. Der har været god opbakning og tillid til, at forvaltningen kunne tage beslutninger undervejs, og det har ikke været nødvendigt at inddrage Teknisk Udvalg i beslutninger undervejs. Formanden for Teknisk Udvalg har i hele forløbet siddet i Udviklingsforum Maribo og er også af den vej blevet godt inddraget undervejs.

Nord for Lolland Station.

Bed ved Lolland Station.

Tak for tilslutningen!

86 kommuner, én region og en lang række private og offentlige organisationer støtter Byplanlaboratoriet i 2022. Tak! Jeres støtte er vigtig for vores fortsatte virke som en uafhængig institution, der formidler og udvikler viden, skaber netværk og sætter planlægningen til debat.

Tilskud med fordele

Som tilskudsgiver til Dansk Byplanlaboratorium støtter I vores arbejde og virksomhed. Dansk Byplanlaboratorium tilbyder byplanfaglige kurser og arrangementer, deltager i udviklingsprojekter og formidler byplanlægningen via debatmøder, magasiner og hjemmesiden. Tilskudsgivere til Dansk Byplanlaboratorium opnår en række særlige fordele.

Se fordelene på www.byplanlab.dk.

dansk byplan
laboratorium

Tilskudsgivere i 2022

Private og offentlige organisationer:

• Akademisk Arkitektforening • Bark Rådgivning • Arkitektkolen i Aarhus • BM Arkitekter ApS • By og havn • CK&CO, HOB tm • Codex Advokater P/S • Cowi A/S • Danske Regioner • Erhvervs- og vækstministeriet • Forbundet Arkitekter og Designere • Grandville • Hasløv og Kjærsgaard • ICP A/S • Kommunernes Landsforening • Kuben Management • Køge Kyst P/S • LandSyd I/S • Lifa A/S • Mølbak Landinspektører A/S • NIRAS Planlægning • Pileborg Byudvikling • Planværkstedet • Rambøll Management Consulting A/S • SBI • Schønher A/S • SeTilSiden • Skov og landskab, KU • Sweco Architects • Transport- og boligministeriet • Trekantområdet Danmark • Urland • Aalborg Universitet, Institut for Planlægning

Regioner: Region Nordjylland, Regional Udvikling

Kommuner: Albertslund Kommune • Allerød Kommune • Assens Kommune • Ballerup Kommune • Billund Kommune • Bornholms Regionskommune • Brøndby Kommune • Brønderslev Kommune • Dragør Kommune • Egedal Kommune • Esbjerg Kommune • Fanø Kommune • Faxe Kommune • Fredensborg Kommune • Fredericia Kommune • Frederiksberg Kommune • Frederikshavn Kommune • Frederikssund Kommune • Furesø Kommune • Faaborg-Midtfyn Kommune • Gentofte Kommune • Gladsaxe Kommune • Glostrup Kommune • Greve Kommune • Gribskov Kommune • Guldborgsund Kommune • Haderslev Kommune • Hedensted Kommune • Helsingør Kommune • Herlev Kommune • Herning Kommune • Hillerød Kommune • Hjørring Kommune • Holbæk Kommune • Holstebro Kommune • Horsens Kommune • Hvidovre Kommune • Høje-Taastrup Kommune • Hørsholm Kommune • Ikast-Brande Kommune • Ishøj Kommune • Kalundborg Kommune • Kerteminde Kommune •

Københavns Kommune • Køge Kommune • Lejre Kommune • Lemvig Kommune • Lolland Kommune • Lyngby-Taarbæk Kommune • Middelfart Kommune • Morsø Kommune • Norddjurs Kommune • Nyborg Kommune • Næstved Kommune • Odder Kommune • Odense Kommune • Odense Kommune • Odense Kommune • Odsherred Kommune • Randers Kommune • Rebild Kommune • Ringkøbing-Skjern Kommune • Ringsted Kommune • Roskilde Kommune • Rudersdal Kommune • Rødovre Kommune • Silkeborg Kommune • Skanderborg Kommune • Skive Kommune • Slagelse Kommune • Solrød Kommune • Sorø Kommune • Stevns Kommune • Struer Kommune • Svendborg Kommune • Syddjurs Kommune • Sønderborg Kommune • Thisted Kommune • Vallsenbæk Kommune • Varde Kommune • Vejle Kommune • Viborg Kommune • Vordingborg Kommune • Ærø Kommune • Aabenraa Kommune • Aalborg Kommune • Aarhus Kommune

Kvalitet og karakter i sommerhusområderne med plads til store sommerhuse

Hjørring Byråd besluttede i 2021 at igangsætte et analysearbejde, der nu er afsluttet med rapporten **Store sommerhuse – analyse og anbefalinger**. Målet er at beskytte de eksisterende sommerhusområders særlige kvaliteter og karakter i fremtiden – og samtidig udfolde turismepotentialet ved at give mulighed for at placere nye, store sommerhuse i velvalgte områder. Og grundlæggende skabe en strategisk retning for sommerhusplanlægningen i kommunen.

Af byplanlæggerne Line Hesselholt og June Heiselberg, Hjørring Kommune

Den danske sommerhustradition går langt tilbage i historien, men i 1960'erne ramte sommerhusboomet for alvor Danmark, da "Velstands danmark" opstod og gav den bredere middelklasse råd til sommerhuse. Derfor er langt størstedelen af de sommerhuse, vi har i Danmark i dag, opført i 1960'erne og 1970'erne.

Vi forbinder ofte det 'traditionelle' sommerhus med et mindre hus på 50-70 m², placeret i et naturskønt område, som anvendes af én familie. Men siden 80'erne og 90'erne har sommerhusene fået vokseværk, og det er ikke usædvanligt, at almindelige sommerhuse i dag opføres i en størrelse på op til 180-200 m².

Foruden sommerhusenes generelle vokseværk er der en vækst i de såkaldte 'store sommerhuse'. Husene giver mulighed for udlejning til store familieferier. Nogle med plads til helt op til 30-40 personer. Tendensen med store sommerhuse indeholder et stort turismeperspektiv, og i Hjørring Kommune udgør sommerhuse ca. 50% af overnatningskapaciteten. Det er derfor et tilbud, der ønskes 'på hylden'.

Men samtidig medfører de store sommerhuse ofte konflikter i forhold til naboer i de mere traditionelle sommerhuse. Konflikter handler om byggeriets omfang, den intensive udlejning og den høje aktivitet, som forstyrrer roen og freden i de eksisterende områder, belaster naturinteresserne og ændrer områdernes karakter.

Politisk bestillingsarbejde

Denne problematik har også vist sig i Hjørring Kommune, hvor en byggesag på et stort sommerhus i et traditionelt sommerhusområde fra 70'erne medførte ramaskrig i området.

Sagen gav politisk opmærksomhed – og der var enighed om nødvendigheden af en strategisk retning på sommerhusplanlægningen i kommunen. Den nuværende planlægning bærer præg af at være forældet og uensartet, da den bygger på 'arven' fra 4 gamle kommuners meget forskellige politiske holdninger og plankulturer.

Derfor traf man fra politisk side beslutning om at igangsætte et større analysearbejde, der skulle afdække de potentielle udfordringer i sommerhusområderne og samtidig fungere som et beslutningsgrundlag for fremtidige, lignende sager og for den generelle planlægning i kommunens sommerhusområder.

Rapporten og de 4 analyser

Det endelige analysearbejde er præsenteret i en rapport med konklusioner og politiske anbefalinger. I rapporten gennemgås analysearbejdet, som er bygget op omkring 4 hovedanalyser. Hver hovedanalyse har til formål:

- ✓ at afdække den nugældende planlægnings reguleringsmuligheder i de eksisterende sommerhusområder,
- ✓ at afklare hvor stor en bygningsmæssig udvidelse, der reelt vil kunne ske i de eksisterende sommerhusområder med den nugældende planlægning,
- ✓ at vurdere områdernes nuværende "sommerhuskarakter"
- ✓ at afdække områdernes naturkvaliteter og biodiversitet.

De 4 hovedanalyser sammenholdes til slut for at vurdere om det enkelte sommerhusområde er sårbart eller robust overfor ændringer og indplacering af store sommerhuse.

Eksisterende planlægning og regulering

Rapportens første analyse omhandler den eksisterende planlægning i sommerhusområderne.

I Hjørring Kommune er hele 92 % af sommerhusområderne omfattet af lokalplaner, og man kunne derved tro, at områderne i høj grad er reguleret og uden fare for at ændre karakter. Det er dog langt fra tilfældet, da en del af planlægningen er udarbejdet på en tid med andre tendenser og udfordringer end dem vi kender i dag.

Analysen viser, at kun 22 % af de planlagte sommerhuse er reguleret med en maksimal bygningsstørrelse. De resterende områder er alene reguleret af bebyggelsesprocenten, og derfor er det grundstørrelserne i områderne, der styrer sommerhusenes størrelser – jo større grund, jo større hus. Dette kan være problematisk, da de områder, hvor der er meget store grunde med meget plads imellem bygningerne, ofte er områder, hvor landskabet og naturen er særlig karakteristisk.

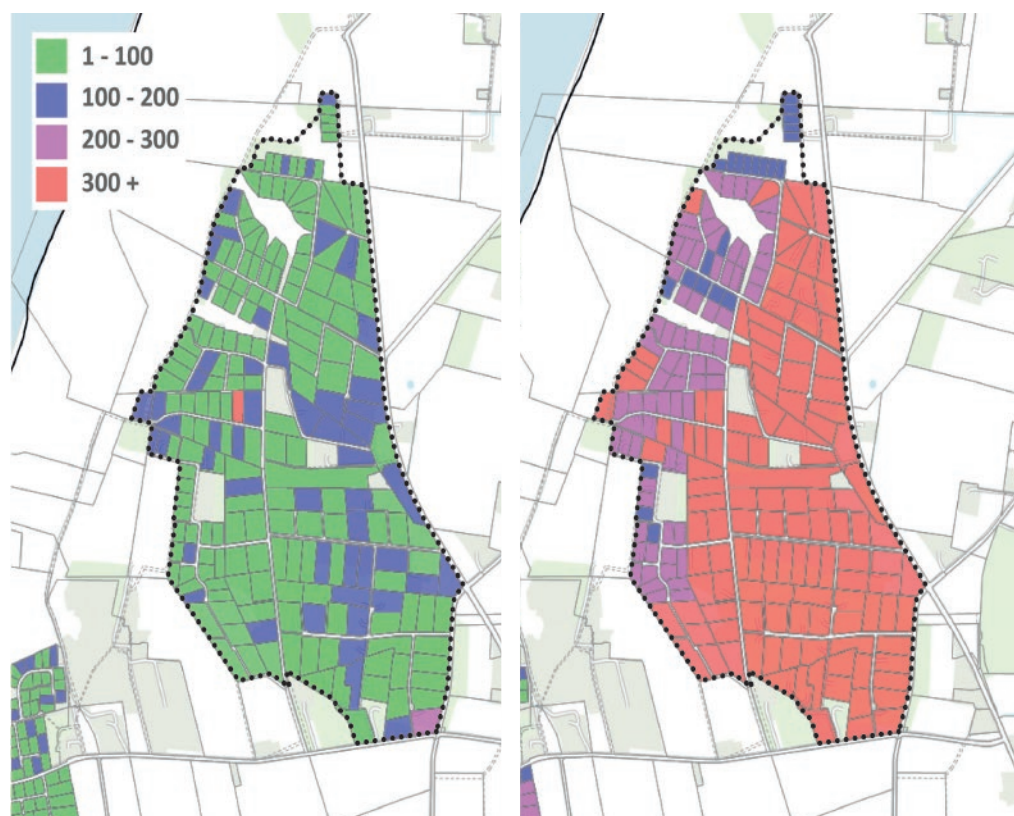
Bygningsmassen – i dag og i morgen

For at udforske problematikken med bebyggelsesprocenten som den bygningsregulerende faktor, afdækker rapportens anden analyse de udvidede byggemuligheder, der er i de allerede byggede sommerhusområder. I analysen sammenlignes størrelsen på de eksisterende sommerhuse derfor med den maksimale mulige størrelse på sommerhusene, hvis byggemulighederne med den nugældende planlægning udnyttes fuldt ud. Analysen er baseret på en GIS-analyse med data fra BBR. Se mere i faktaboksen om anvendt data.

Aalborg Universitet m.fl. er i gang med en landsdækkende undersøgelse af sommerhusbyggeriet og ifølge deres undersøgelse er Hjørring Kommune blandt de kommuner, der har de største resterende byggemuligheder ift. antal uudnyttet m².

Dette understreger analysen i rapporten, da der i 15 områder kan ske en bygningsmæssig forøgelse på mellem 45 og 83%.

Kortet til venstre viser et eksempel på sommerhusenes nuværende størrelse, der ligger mellem 0-200 m². Kortet til højre viser husenes mulige størrelse, hvis plangrundlaget udnyttes fuldt ud. I dette område betyder det, at husene i store dele af området kan blive over 300 m².

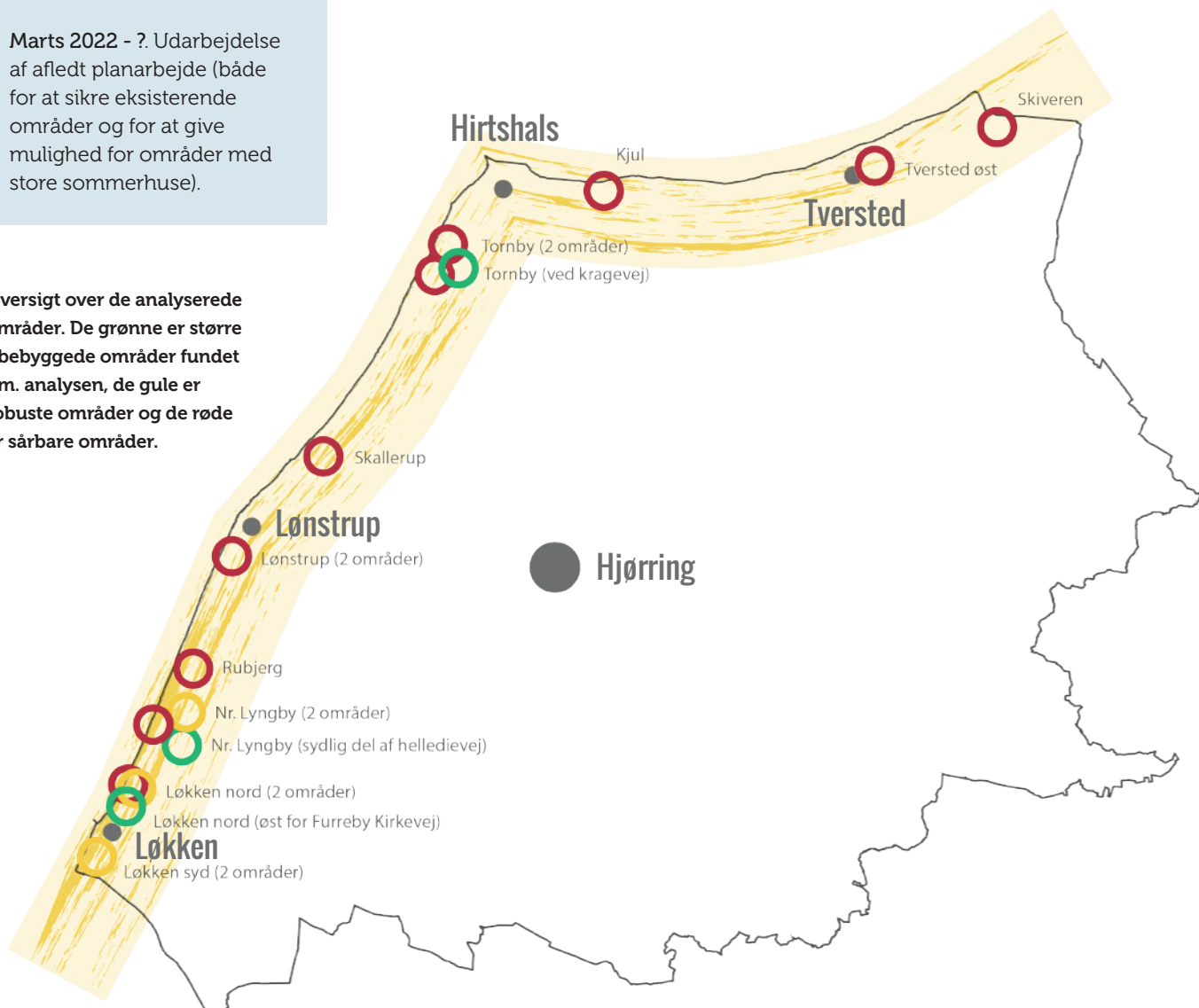
Anvendt data til GIS-analyse

Anvendelseskode 510 i BBR blev brugt til at udpege matrikler med sommerhuse på. Bebyggelsesprocent eller max. m² blev koblet på matriklerne. Husenes nuværende størrelse blev trukket fra BBR (samlet sommerhusareal med annek) og koblet på matriklerne. Herefter er den maksimalt mulige størrelse udregnet.

Politisk proces

- **Marts 2021.** Politisk igangsætning af analysearbejde.
- **December 2021.** Orientering om resultater (det tidligere udvalg).
- **Marts 2022.** Præsentation af resultater og sag til politisk behandling om prioritering af afledt planarbejde.
- **Marts 2022 - ?.** Udarbejdelse af afledt planarbejde (både for at sikre eksisterende områder og for at give mulighed for områder med store sommerhuse).

Oversigt over de analyserede områder. De grønne er større ubebyggede områder fundet ifm. analysen, de gule er robuste områder og de røde er sårbare områder.

Områdernes karakter og naturens kvalitet

De 15 områder, hvor der kan ske den største bygningsmæssige forandring, er udtaget til videre analyse, da en så massiv forandring i bygningsmassen potentielt kan have stor påvirkning på områdets særlige karakter og naturværdier. Områderne er forskellige, og der vil derfor også være forskel på områdernes sårbarhed overfor ændringer.

Rapportens tredje analyse undersøger derfor de 15 områders karakter ud fra fem temaer, der har særlig betydning for opfattelsen af et områdes karakter: arkitektur, landskab, beplantning, udsigter og stemning.

Den fjerde analyse omhandler kvaliteten af naturen og biodiversiteten i områderne.

Sårbare eller robuste?

Resultatet af analysearbejdet er en vurdering af de udpegede områder.

Områdernes karakter og naturkvalitet ligger til grund for vurderingen af, om det enkelte område er sårbart eller robust overfor ændringer og derved overfor indplacering af store sommerhuse. Se illustrationen med kategorisering af områderne nedenfor.

Den gode planlægning – hvordan kommer vi videre?

Rapportens konklusion leder op til en række anbefalinger til politikerne om, hvilken fremtidig planlægning analysen viser er nødvendig for at beskytte de eksisterende sommerhusområders særlige kvaliteter og karakter – og samtidig udfolde turismepotentialet ved at give mulighed for at placere nye, store sommerhuse i valgte områder.

Hvis du vil vide mere, kan rapporten og bilag findes på www.hjoerring.dk under referatet for Teknik- og Miljøudvalgs møde d. 15. marts 2022.

Forsøg med bymidter: Omdan døde handels- gader til boligområder!

Ikke flygtet – blot flyttet. For nogle butikkers vedkommende bare ned om hjørnet til en bedre plads eller byens indfaldsveje. På trods af hande­lsgader med døde butiksvinduer, så klarer byerne sig udmærket, men hande­lsgaderne har behov for hjælp.

Af seniorforsker Emeritus, civilingeniør og kultursociolog Niels Boje Groth og lektor Christian Fertner; Københavns Universitet

Da butikker forsvandt i de gamle hande­lsgader, flygtede de ikke alle fra byen. Nogle flyttede blot ned om hjørnet, til en bedre plads og kunder ved byens indfaldsveje. Hande­lsgaden forfaldt måske, men det gjorde byen ikke. Ved kommunesammenlægningen i 2007 blev mange kommuner lagt sammen, og mange kommune­centre mistede deres centerstatus. Forladte hande­lsgader forstærkede be­kymringen for, at de nedlagt centerbyer var i krise. Men, de klarede sig bedre end hande­lsgaderne gav indtryk af.

Da de blev udpeget som kommu­necentre ved kommunalreformen i 1970, fik især de mindre byer en fremgang, som gjorde dem til den hurtigst voksende bytype i perioden 1970-1990. I 2012 undersøgte vi for RealDania disse byer og supplerede de statistiske analyser med besøg i Holeby, Hurup, Langå, Kolind, Ørbæk og Skævinge. Både med tal og ved selvsyn så vi, at mange af disse byer i deres tid som kommune­centre havde styrket forbindelserne med det omkringliggende opland og fortsat nød godt heraf. Men, de udflytningsramte hande­lsgader trænger til en hjælpende hånd!

Forsøg

Derfor er regeringens initiativ med udvælgelse af 10 byer til forsøg med udvikling af bymidterne meget velkomment. Ikke blot som forsøg, men også fordi forsøgene skal bidrage

til varig generel forbedring af kom­munernes muligheder for at udvikle bymidterne.

Regeringen vil gøre bymidterne levende igen ved at erstatte døde butikker med velfærdscentre i samarbejde med borgerne. Gode erfaringer med f.eks. brugerdrevede købmandsbutikker kan sikkert have understøttet håbet om, at også andre brugerdrevede initiativer kan vokse frem.

Men det er vor klare formodning, at velfærdsaktiviteter ikke kan måle sig med de forsvundne indkøbsaktiviteter. Risikoen er, at de snarere vil forlene bymidterne med forladthedens tristesse. De nye velfærdscentre bør derfor ikke være målet, men et springbrædt til udformning af en mere varig reduktion af de ofte alt for lange hande­lsgader.

Anbefaling

Vi foreslår, at dele af hande­lsgaderne varigt omdannes til boligområder. Det skal ske med så højt et ambitionsniveau, at den tidligere anvendelse udviskes, så der skabes nye byrum i egen ret. Ikke ved nybyggeri, men ved omdannelse af eksisterende bygninger. Døde butiksfacader skal permanent omdannes til boligfacader, og gade­profilet skal omlægges og afgive arealer til anlæg af private forarealer. Der er ikke plads til den traditionelle danske forhav. Og det pigstensbe­lagte danske tagdryp er lige smalt nok.

Men mellem disse to løsninger har vi fundet inspiration i den Hollandske 'Stoep', et forfinede lille forareal udviklet i de smalle kajgader, hvor man ikke rutter med pladsen. Eksempler herpå – med afstikkere til andre former for byrum – er beskrevet i artiklerne **Byforandring med forbilleder** i Byplan Nyt nr. 3 og 4 2020.

Men, er der interesse for at bo i bymidterne? Ja, det viser de mange nye boligprojekter, der skyder op tæt ved bymidten i mange provinsbyer. Ofte er det etageboliger, udviklet af developere. De har set interessen for at bo i bymidterne, men uden tanke for bymidternes struktur og udviklingsmuligheder. Her vil omdannelse af hande­lsgaderne kunne yde et værdifuldt tilskud til udvikling af bymidterne med en bygningsmæssig og arkitektonisk integritet.

Hvis det er nemt at foreslå sådanne fysiske løsninger, så er det til gengæld vanskeligere at virkeliggøre dem. Lejere, forretningsdrivende og husejere skal bl.a. nå til enighed. Til afklaring af disse vanskeligheder er regeringens initiativ fremragende, men ikke fyldestgørende. Vi foreslår derfor, at regeringsinitiativet i videst muligt omfang bruges til at iværksætte bredere forsøg med omdannelse af bymidterne, så de permanent tilpasses den nye virkelighed, der dikteres af detailhandlens udvikling.

Juridiske pejlemærker i arbejdet med lokalplaner

Både ved udformningen af en lokalplan og ved administrationen af en ikrafttrådt lokalplan spiller juraen en vigtig rolle. Få her overblik over udvalgte, centrale juridiske spørgsmål – og ide om situationer, hvor der bør udvises særlig opmærksomhed. Denne artikel er et uddrag af en længere artikel, som du kan downloade fra www.byplanlab.dk

Af professor Morten Broberg, Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet

Det er utvivlsomt, at det rent juridisk kan være ganske udfordrende både at udarbejde en lokalplan og at træffe afgørelse på grundlag af en gældende lokalplan. For det første er de retslige rammer, som lokalplaner skal holde sig indenfor, under stadig forandring, og for det andet kan lokalplaner berøre mange forskellige regelsæt.

I langt de fleste situationer skaber juraen dog heldigvis ikke problemer. Udfordringen er blot, at det kan være umådeligt svært at opdage de (få) situationer, hvor der faktisk er juridiske problemer. Hvis et lokalplanforslag for et kommende parcelhusområde for eksempel stiller krav om, at husene skal have saddeltage, hvor tagmaterialet skal være røde tegl, da vil dette sjældent give problemer. Hvis lokalplanforslaget derimod foreskriver, at tagmaterialet skal være tegl, som skal have et glanstal under 60, da bør

kommunen kontakte Erhvervsstyrelsen for at afklare, om et sådant produktkrav uden videre kan vedtages; Og kommunen bør samtidig dokumentere denne kontakt til Erhvervsstyrelsen på selve sagen.

I det følgende gives en oversigt over de spørgsmål, som en kommunal forvaltning med fordel kan stille sig selv, når den arbejder med forslag til lokalplan, hhv. når den skal træffe afgørelse på grundlag af en gældende lokalplan. Ved at stille – og omhyggeligt besvare – de anførte spørgsmål vil forvaltningen have en god chance for at opdage de undtagelsesvise situationer, hvor der er særligt behov for agtpågivenhed.

Artiklen her er et uddrag af en længere artikel, som du kan downloade fra www.byplanlab.dk

Ved udarbejdelsen af lokalplaner

Falder alle dele af et lokalplanforslag tydeligt inden for de rammer, som planlovens kapitel 5 opstiller:

Hvis der er tvivl om dette, bør teksten formentlig præciseres.

Gennemgå hver enkelt af lokalplanforslagets bestemmelser – og afklar, om disse regulerer forhold, som ikke kan reguleres gennem en lokalplan:

Slet i så fald disse bestemmelser.

Afklar, om lokalplanforslaget berører emner, som er direkte reguleret i planloven – eller i andre love.

Afklar, hvad den pågældende lov fastlægger på de områder, som lokalplanforslaget skal regulere.

Korriger lokalplanforslaget, hvor nødvendigt, så det stemmer overens med lovreglerne.

Indeholder lokalplanforslaget produktkrav?

I bekræftende fald: Kontakt Erhvervsstyrelsen.

Hvor der skal træffes afgørelse på grundlag af en gældende lokalplan

Første overvejelse, hvor der skal træffes afgørelse på grundlag af en lokalplan:

Afklar, om forholdet også er reguleret i lov eller bekendtgørelse. Der kommer til standighed nye love, bekendtgørelser, domme og afgørelser fra bl.a. Planklagenævnet – og det påhviler forvaltningen at være opmærksom på, hvad der følger af gældende ret på det tidspunkt, hvor der skal træffes afgørelse.

Hvis forholdet er reguleret i lov eller bekendtgørelse, eller hvis der er tilkommet nye domme eller nævnspraksis af mulig relevans for den påtænkte afgørelse, afklar da betydningen heraf, før end der træffes afgørelse.

Anden overvejelse, hvor første overvejelse fører til, at der kan træffes afgørelse på grundlag af lokalplanen:

Identificer hjemmelsbestemmelsen i selve lokalplanen – og afklar, om denne bestemmelse udgør fuldt tilstrækkelig hjemmel for den påtænkte afgørelse.

Selv om lokalplanen synes at give hjemmel til den påtænkte afgørelse, bør det yderligere afklares, om denne afgørelse kan træffes på grundlag af en lokalplan. Er der f.eks. reelt tale om, at afgørelsen indebærer et produktkrav, eller at lokalplanen reelt bliver brugt til at regulere ejerforhold, da er yderligere afklaring påkrævet.

Tema

Kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger i planlægningen

Vi fortsætter med at sætte fokus på kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger i planlægningen. I dette nummer kan du læse om endnu en metode til screening eller kortlægning af bevaringsværdier og kulturmiljøer, nemlig SAK-metoden beskrevet af Mogens A. Morgen. Du finder også en artikel af Arne Høi om tendenser i kommunernes arbejde med de bevaringsværdige bygninger. Og så kommer Rødovre og Slagelse Kommuner med eksempler fra deres arbejde med kulturarv og kulturmiljøer i planlægningen.

Af projektleder, cand.mag. i historie
Anja Sandreid, Dansk Byplanlaboratorium.

Nyt kursus: Kulturmiljøer og bygningsarv

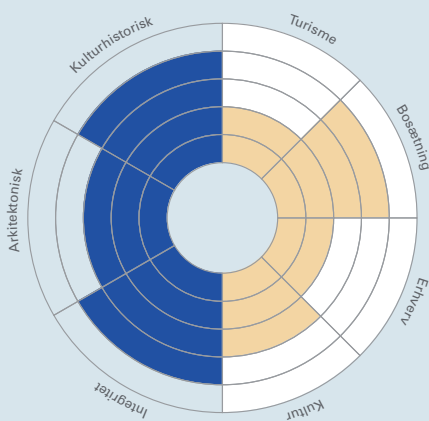
Som kommune er der et stort potentiale i at kortlægge og planlægge for kulturhistoriske bevaringsinteresser og kulturmiljøer. Men hvordan gør man det bedst og med hvilke metoder? Nyt kursus dykker ned i, hvordan kortlægning af og planlægning for kulturarv kan bruges som et aktiv, der kan skabe værdi i forbindelse med byudvikling.

- **Kursus:** Kulturmiljøer og bygningsarv i planlægningen
- **Hvor?** Næstved, 5.-6. maj 2022.
- Læs mere på byplanlab.dk

Metoden

Metoden beskriver, hvordan kulturmiljøerne skal rumme en bærende fortælling, der har nutidig værdi for borgerne det pågældende sted. Den bærende fortælling skal være synlig med en konkret fysisk fremtræden. Det er hensigten, at kulturmiljøets iboende kvaliteter skal medvirke til at igangsætte en art kollektiv hukommelse, der fortæller om en større tidlig dimension, hvor kulturmiljøerne genindskrives i samtiden for at give værdi for nutidens mennesker.

SAK vurderer kulturmiljøerne ud fra tre værdier:

- ✓ **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortællerværdi?
- ✓ **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige og formmæssige arkitektoniske kvaliteter?
- ✓ **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?

Ligeledes vurderes kulturmiljøets iboende egenskaber (potentialer):

- ✓ **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- ✓ **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme bosætning og/eller motivere tilflytning?
- ✓ **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan huse og/eller tiltrække virksomheder og erhverv?
- ✓ **Kultur:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

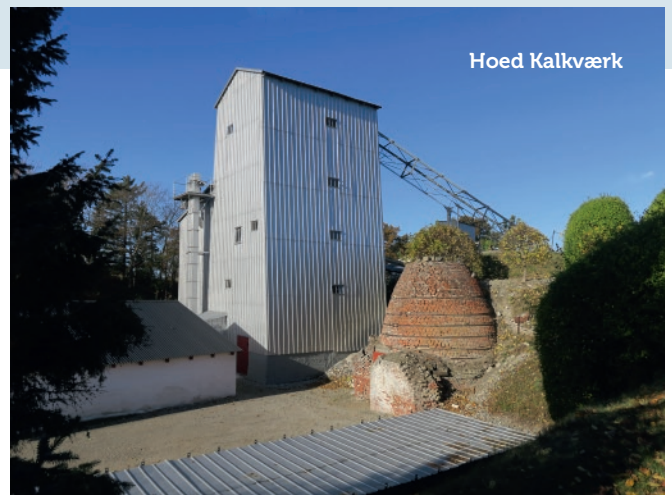
Værdierne og egenskaberne rangeres fra 1 til 5, med 3 som middelkarakter, 1 som den laveste og 5 som det højeste.

Karakterne angives i det cirkeldiagram, der er blevet emblemet for SAK-metoden som en let aflæselig grafisk måde at videregive resultatet på.

Eksempel på vurderingsdiagram efter SAK-metoden.

Hammerhavn, Bornholm

Hoed Kalkværk

Kulturmiljø i fremtiden

I Byplan Nyt 3/2021 citeres Vejles stadsarkitekt Lisbeth Wolters for at se mangler indenfor området: "Særligt der, hvor det handler om bymiljøer eller andre sammenhængende kulturhistoriske områder, som ikke er fredningsegnet, men alligevel har en bevaringsværdig karakter. Her skal der mere til end SAVE-registreringer og en bevarende lokalplan. Der skal opfindes nye metoder, så lokalpolitikere har

mulighed for at styre udviklingen uden samtidig at sætte den i stå".

Som Wolters antyder, er der ganske rigtigt ikke nogen indgroet tradition i Danmark for at håndtere større arkitektoniske helheder, idet man mere har orienteret sig i forhold til enkeltbygninger. Eksempelvis kan man ikke, som i vores nabolande, frede kulturmiljøer. Det er i den sammenhæng, at SAK tilbyder sig som en let tilgængelig metode, der kan medvirke til at synliggøre kulturmiljøerne for lokal-

politikere og andre, hvor man netop ved at italesætte værdier og egenskaber kan bruge deres potentialer i en udvikling af kommunen.

Metoden er tilgængelig på Arkitektskolen Aarhus' hjemmeside, det er gratis for kommuner og rådgivere at anvende den. Samtidig er det arkitekt skolens ambition at kunne videreudvikle metoden og i den sammenhæng indgå samarbejder med flere kommuner.

De ældre udpegninger af bevaringsværdige bygninger omhandlede bygninger opført før 1940. Vores syn på, hvad der har bevaringsværdi, har ændret sig siden de første atlas. Nogle kommuner har i dag bl.a. fokus på velfærdssamfundets og efterkrigstidens kulturarv. Gentofte Kommune valgte at registrere bygninger opført før 1970, således at man kunne få nogle af de karakteristiske bebyggelser med. Her Alléhusene tegnet af Arne Jacobsen og opført 1949-1953. Foto: arkitekturbilleder.dk, Det Kongelige Akademi.

Tendenser i kommunernes arbejde med de bevaringsværdige bygninger

Flere undersøgelser og forskere har peget på potentialet ved at bruge den eksisterende bygningsmasse fremfor at bygge nyt, hvis vi skal nå klimamålene. Det giver ny aktualitet til at få et centralt overblik over den eksisterende bygningsmasse i forhold til at transformere, videreudvikle, bevare og energiforbedre, hvor vi samtidig kan sikre den regionale kulturarv.

Af arkitekt MAA Arne Høj, Det Kongelige Akademi, institutleder ved Institut for Bygningskunst og Kultur

“Det officielle skøn er, at der er ca. 350.000 bevaringsværdige bygninger i Danmark”. En sætning som jeg selv og mange andre har gentaget rigtig mange gange. Når man taler om et “officielt skøn”, skyldes det, at der ikke er noget centralt overblik over antallet af bevaringsværdige bygninger i Danmark. Forklaringen på dette kan i nogen grad findes i arbejdsdelingen mellem stat og kommune samt i forskellen mellem fredede og bevaringsværdige bygninger.

På Slots- og Kulturstyrelsens database over fredede og bevaringsværdige bygninger (FBB) er ca.

120.000 bygninger udpeget som bevaringsværdige. I alt har ca. 350.000 bygninger i databasen fået foretaget en bevaringsvurdering. MEN da bevaringsværdige bygninger også kan udpeges i f.eks. en kommune- eller lokalplan, i en byplanvedtægt, i en tinglyst bevaringsdeklaration eller af Slots- og Kulturstyrelsen samt det forhold, at kommunerne ikke er forpligtede til at indberette i det centrale register FBB, må man antage, at der er mange flere. Dertil kommer de bevaringsværdige bygninger, der også findes, men hvis bevaringsværdi aldrig er blevet vurderet.

Fra national strategi til kommunal planlægning

Det centrale arbejde med de bevaringsværdige bygninger i Danmark går tilbage til 1987, hvor staten besluttede at kortlægge den byggede kulturarv. Målet var at udpege kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger. Arbejdet var tilrettelagt som et samarbejde mellem fredningsmyndighederne, lokale myndigheder, kulturhistoriske museer og borgergrupper. Fredningsmyndighederne udviklede en særlig metode til dette arbejde: SAVE, der står for Survey of Architectural Values in the Environment.

SAVE-metoden dannede grundlag for en systematisk kortlægning af en række kommuners bevaringsværdier. Resultatet blev udgivet i en række kommuneatlas (senere Kulturmiljø- og Kulturarvsatlas), men processen omfattede væsentligt mere end selve atlasset. Bl.a. en grundig og omfattende forundersøgelse og udarbejdelse af systematiske analyser af landskab, bebyggelse og bebyggede strukturer, der kunne anvendes i den kommunale planlægning.

Både helheder og bebyggede strukturer blev kortlagt samtidig med en vurdering af hver enkelt bygning. Som udgangspunkt bygninger opført før 1940, men det kunne også være senere defineret ud fra kommunens særlige karakteristika. I 2005 blev alle bygninger opført før 1970 eksempelvis registreret i atlas for Gentofte Kommune.

Der blev udgivet 90 kommune- og bydelsatlas, som tilsammen dækker 75 af de 271 kommuner, der fandtes før kommunalreformen i 2007. Det seneste atlas blev udgivet i 2007 (Kulturarvsatlas for Vadehavet).

I 2011 udarbejdede Kulturarvsstyrelsen en revideret SAVE-vejledning, der afløste SAVE-vejledningen fra 1997. Hvor den tidligere SAVE-vejledning beskrev hele processen omkring udarbejdelse af kommuneatlas, beskrev den nye vejledning i højere grad, hvordan man kan bruge byggestenene i SAVE til udvalgte dele af den kommunale planlægning f.eks. som grundlag for lokalplaner. Metoden til bygningsregistrering var uændret i den reviderede SAVE-vejledning.

For at bygninger juridisk set er bevaringsværdige, skal de udpeges i en kommune- eller lokalplan. Det er et krav i planloven, at kommuneplanen indeholder en oversigt over de bevaringsværdige bygninger.

Ved kommunalreformen i 2007 blev en stor del af de tidligere 271 kommuner sammenlagt. I flere af de nye kommuner lå alle de udpegede bevaringsværdige bygninger nu i den ene del af kommunen, mens der ikke var udpeget bevaringsværdige bygninger i den anden del. Som f.eks. i den nye Rudersdal Kommune hvor alle bevaringsværdige bygninger lå i den tidligere Søllerød Kommune og ingen i den tidligere Birkerød Kommune. Der var altså god grund til, at man, som man gjorde i Rudersdal Kommune i 2010-2012, foretog en samlet vurdering af bygningerne i hele den nye kommune. Ikke mindst ud fra et lighedsprincip og for at få et fælles planlægningsgrundlag. Spørgsmålet er, hvordan andre kommuner har håndteret vurderinger af de bevaringsværdige bygninger i de nye kommuner efter 2007.

Hvordan går det med udpegningen af bevaringsværdige bygninger i dag?

Det var det overordnede spørgsmål i undersøgelsen "Tendenser i kommunernes arbejde med de bevaringsværdige bygninger", som Realdania tog initiativ til i 2018, og som undertegnede gennemførte i samarbejde med analysefirmaet "Methods".

I undersøgelsen, der blev publiceret i 2020, spurgte vi medlemmerne af "Det Kommunale Netværk", der primært består af medarbejdere med interesse for bygningskultur fra 73 kommunale forvaltninger.

Man kunne måske tro, at arbejdet med udpegning af de bevaringsværdige bygninger var gået i stå efter, at staten ikke længere initierede udarbejdelsen af atlas og bygningsregistrering. Men undersøgelsen peger på, at ca. halvdelen af de adspurgte kommuner har arbejdet videre med

udpegning af bevaringsværdige bygninger efter kommunesammenlægningen. Af fritekstsvar kan man se, at dette arbejde varierer fra lejlighedsvis vurderinger, vurderinger i forbindelse med udarbejdelse af lokalplan til større gennemgange og vurderinger af samtlige bygninger i en hel kommune.

Knap halvdelen (46%) af de adspurgte kommuner har en formuleret strategi og arbejder aktivt med at udpege bevaringsværdige bygninger i hele den nuværende kommune. Det er dog kun 11% af de adspurgte kommuner, som har afsat midler på kommunens budget til indsatsen med at udpege og registrere bevaringsværdige bygninger.

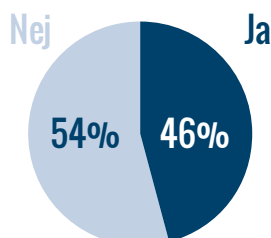
Undersøgelsen viser også, at der i nogle kommuner er gennemført flere større og resursekrævende projekter, der spænder fra kortlægning af alle bygninger i kommunen til tematiske kortlægninger af særlige bygningstyper eller områder. SAVE-metoden er fortsat den almindeligste metode til at udpege bevaringsværdige bygninger.

På baggrund af undersøgelsen kan man konkludere, at der ikke er noget centralt overblik over de bevaringsværdige bygninger i Danmark, samt at kommunerne har forskellig praksis, hvad angår udpegning, opdatering af tidligere registreringer og hvor data om de bevaringsværdige bygninger formidles.

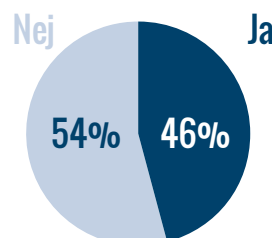
Flere undersøgelser og forskere har peget på potentialet ved at bruge den eksisterende bygningsmasse fremfor at bygge nyt, hvis vi skal nå klimamålene. Det giver ny aktualitet til at få et centralt overblik over den eksisterende bygningsmasse i forhold til at transformere, videreudvikle, bevare og energiforbedre, hvor vi samtidig kan sikre den regionale kulturarv.

I undersøgelsen "Tendenser i kommunernes arbejde med de bevaringsværdige bygninger", der udkom i 2020, blev en række danske kommuner blandt andet spurgt, hvordan det gik med at få kortlagt bevaringsværdige bygninger.

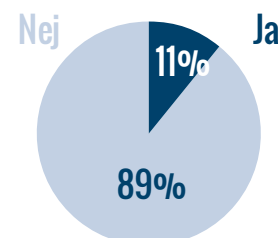
Har kommunen en nedskrevet målsætning om at få kortlagt bevaringsværdige bygninger i kommunen?

Arbejder kommunen aktivt for at få kortlagt alle bevaringsværdige bygninger i kommunen?

Er der afsat midler på kommunens budget, som er målrettet indsatsen med at udpege og registrere bevaringsværdige bygninger i kommunen?

Rødovre landsby med Rødovregård og stien mod Damhusengen.

Et Rødovre, der er til at kende

I Forslag til Kommuneplan 2022-2034, har vi udpeget 15 meget forskellige kulturmiljøer i Rødovre Kommune. De sidste rester af den oprindelige Rødovre Landsby er til at forstå for de fleste, eksempler på vores store velfærdsbyggerier som Rødovre Kommunes del af Milestedet er måske mindre umiddelbare for alle, og Islevdal Erhvervs kvarter kræver det lidt vilje at forholde sig til som kulturmiljø for mange. Men der er en mening med dem alle.

Af Jesper Pagh, cand.arch., ph.d., stadsarkitekt i Rødovre Kommune
Fotos: Rødovre Kommune.

Det kan måske komme bag på nogen, der først og fremmest kender Rødovre som et sted, man kører igennem på Jyllingevej eller som hjemstedet for Rødovre Centrum, at der, midt i al den vidunderlige almindelighed som er forstaden, skulle være så meget kulturmiljø at beskæftige sig med. Men netop derfor – fordi by- og bygningskulturen i en klassisk velfærdsforstad som Rødovre, planlagt og udbygget efter alle kunstens regler i årtierne efter anden verdenskrig ikke altid melder sig med samme tydelighed som i en gammel købstad eller fæstningsby eksempelvis – er der særligt behov for at tage aktivt stilling til den, undersøge den, diskutere den og udpege den, så vi ved, hvad vi har med at gøre, når der som i disse år sker store forandringer af byen. Ikke så meget for byen og

bygningerne i sig selv måske, som for de mennesker, der bor og kommer til at bo i byen.

Vores aktuelle planstrategi – Rødovrestrategien – fra 2020 har bæredygtig omstilling som sit hele omdrejningspunkt og udpeger en række indsatser inden for fem områder: det miljømæssige, det økonomiske, det demokratiske, det kulturelle og det sociale område. Det er hér, kulturmiljøudpegningerne kommer ind i billedet. De er udpeget med KulturMiljø-metoden af et konsulentteam bestående af Arkitekturet, PlanScape, Binzer Landskab, COWI og Poul Sverrild i samarbejde med en følgegruppe bestående af repræsentanter fra kommunens plan-, landskabs- og bygningsafdelinger, lokalhistorisk arkiv, museer, grundejerforeninger og boligselskaber.

I Rødovre Kommune forventer vi, at indbyggertallet i løbet af 20'erne vil stige til ca. 47.000. Da byggeriet af Irmabyen startede i 2015, var det ca. 37.500 efter i starten af 1990'erne at have været nede at vende omkring de 35.000. Det er en befolkningstilvækst på godt 600 om året i gennemsnit over 15 år, og det lyder måske ikke af meget, men det bliver ikke desto mindre til 25 % over den samlede periode. På andre 15 år efter 2. Verdenskrig blev kommunens indbyggertal ganske vist tredoblet, så set i det lys er det jo ingenting. Men det var – som man siger – en anden tid. Da Børge Lorentzen og Niels Fosdal som hhv. stadsarkitekt og stadsingeniør havde ansvaret for kommunens store udvikling i 1950'erne og 1960'erne, var det på toppen af masterplanlægningens storhedstid, og

Islevdal.

foregik mere eller mindre på bar mark. Størstedelen af jorderne i Rødovre Kommune blev drevet som gartnerier og småbrug, hvilket har sat sit tydelige præg på vor tids bystruktur, hvor de mange små lodder med udgangspunkt i blokudskftningen af den gamle Rødovre Landsby ved Damhusengen i dag i rigt mål er tæt bebygget med række-huse, hvor der tidligere var rækker af drivhuse og frugttræer.

Siden Aage Knudsen åbnede Rødovre Centrum som landets første overdækkede indkøbscenter i 1966 har kommunen i princippet været fuldt udbygget – og befolkningstallet nåede da også sit foreløbige højdepunkt på knap 46.000 netop i disse år. Siden da lå bybilledet i store træk fast i 50 år indtil begyndelsen på Irmabyen i 2015, i dag er det omdannelse af den eksisterende by, der fuldstændig dominerer dagsordenen; der er ikke i praksis nye byggegrunde at inddrage. Identifikationen blandt kommunens borgere og politikere med 'det Rødovre vi kender' er stor, og kulturmiljøudpegningerne skal derfor også hjælpe os med at svare på, hvordan det Rødovre der om ti år vil se væsentligt anderledes ud, end Rødovre gør i dag, stadig vil være et Rødovre, der er til at kende.

Hvad er det egentlig, der gør Rødovre til Rødovre, og hvordan kan man kende byen på andet end de (naturligvis) røde vejskilte? Når 10. sæson af Borgen starter, og Birgitte Nyborg som formand for EU-Kommissionen flytter ind på Aage Knudsens Strøg i den færdigudviklede Gartnerby, hvordan

kan de internationale serieseere så med det samme se, at det ikke er på Grønttorvet i Valby eller i NærHeden i Hedehusene, hun bor?

Det ved vi ikke helt endnu, og det er måske også et dumt spørgsmål, men vi tror, at en del af svaret (i det mindste på, hvordan vi så skal formulere spørgsmålet) vil vise sig i arbejdet med at omsætte kulturmiljøbeskrivelserne i de kommende års byudvikling.

Væsentligt i det arbejde er naturligvis den politiske opbakning, og at vi har medarbejdere med en faglig og personlig interesse i og stor viden på området, så vi kan gå i dialog med alle dem, der i dag udvikler byen omkring os. For i modsætning til for 60 år siden, er det ikke de store masterplaner, der dikterer byudviklingen; kulturmiljøudpegningerne kan forhåbentlig være med til at kvalificere den.

Milestedet.

Kulturarv og plads til det gode liv i Slagelse Kommune

Slagelse Kommune ligger placeret centralt i Danmark. E20 og Vestbanen strækker sig tværs gennem kommunen, forbinder landsdelene og gør det overskueligt at pendle både ind og ud. Både langs kysten og inde i landet er der betydelige landskabelige og naturmæssige værdier – vi har fået meget foræret. Desuden rummer den mangfoldige kulturarv et stort potentiale i udviklingen af kommunen som et godt sted at bo, arbejde, shoppe, lære og lege. Målsætninger for at sikre og synliggøre kulturarven er nedfældet i den nye Kommuneplan 2021-2033 og forventes omsat i konkrete tiltag over de næste 12 år.

Af planchef Darrin Bayliss,
byplanlæggerne Else-Marie
Hedegaard Jensen og Signe Marie
Rohde, Slagelse Kommune

Vikingeborgen Trelleborg er en unik historisk og kulturel attraktion i Slagelse Kommune. Ringborgen er strategisk placeret på en odde i Tude Ådal. Kulturmiljøet Tude Ådal er geografisk stort og rummer flere fortællinger om menneskets måder at udnytte og forme landskabet på gennem 2000 år. Udover Trelleborg og åen som vandvej indgår også spor af en forhistorisk dæmning og udnyttelse af vandkraften ved Pine Mølle samt enge, diger og kanaler ved Frølund Fed fra et tidligt landindvindingsprojekt i midten af 1800-tallet. Ådalen er omfattet af naturfredning. Der forventes afgrørelse på ansøgning om optagelse af Trelleborg og de øvrige danske ringborge på UNESCOs verdensarvsliste i 2022. Foto: Nationalmuseet

Korsør Isbådsstation yderst på Halsskov Rev ved Storebæltsbroen er et af Slagelse Kommunes 33 kulturmiljøer. Kulturmiljøet indgår i en unik fortælling om overfart og transport mellem landsdelene og har tilknytning til Sprogø og lignende anlæg på Knudshoved. Den første bygning på stedet blev antageligt opført i slutningen af 1500-tallet. Det nuværende revhus er opført i 1838 som gæstgiveri med værelser til rejsende samt lokaler til post og gods. Bådehuset er tilbygget i 1884. Bygningerne er fredede. Foto: Slagelse Kommune

En forudsætning for at kunne integrere bevaringsværdierne i byudviklingen er at kende dem – i alle skalatrin. At tænke langsigtet er også vigtigt, da en vellykket bevaringsindsats forudsætter lokal og politisk opbakning mange år frem i tiden. Vi har i forbindelse med Kommuneplan 2021-2033 revideret udpegningen af kulturmiljøer og indarbejdet en målsætning om at udvide registreringen af bevaringsværdige bygninger og få et endnu større overblik. En af udfordringerne i dag er den "skæve" fordeling i kendskabet til bevaringsværdierne, som stammer fra de lokale forskelle i tilgangen til kulturarven før 2007.

Bevaring af Skælskør bymidte

Skælskør Kommune fik i 1993 som den eneste af de fire tidligere kommuner udarbejdet et kommuneatlas med en fuld SAVE-registrering af bygninger opført før 1940. Både før og efter 1993 er der vedtaget lokalplaner med bevarende bestemmelser for dele af Skælskør bymidte, og der er gennem tiden lagt et stort arbejde i at formidle og forvalte bevaringsværdierne.

Det har dog i stigende grad været vanskeligt at administrere især de ældre lokalplaner efter hensigten, og politisk er det besluttet at udarbejde nye bymidtelokalplaner for både Skælskør, Korsør og Slagelse. Formålet er at bevare købstadsmiljøerne med deres særegne bebyggelsesmønstre, gadebilleder og enkeltbygninger. I kraft af en grundig kortlægning kommer ikke kun bevaringsværdier og sårbarheder frem, men også udviklingspotentialer, hvilket er væsentligt for også at bevare et aktivt handels- og byliv.

Korsør bymidte fik ny lokalplan i 2017, og i skrivende stund er forslaget til en ny lokalplan for Skælskør bymidte i offentlig høring. Forslaget bygger videre på de mange års lokale bevaringsindsats, men det faglige grundlag er også opdateret med en ny byhistorisk analyse og ajourføring af SAVE-registreringen og desuden kvalificeret med bidrag fra en lokal følgegruppe. Det er vores erfaring og vurdering, at alene oplysningerne fra kortlægningen vil have vejledende effekt for bygningsejerne. Med deres forståelse og opbakning er man allerede langt på vej

mod målet om bevaring af de værdifulde bygninger og miljøer.

Kulturmiljøerne

I forbindelse med den nye kommuneplan er alle tidligere udpegede kulturmiljøer genbesøgt og vurderet på ny. For hvert enkelt er der udarbejdet en ny beskrivelse af bærende bevaringsværdier og sårbarheder. Derfor har vi nu et opdateret fagligt vidensgrundlag at læne os op ad, når der i udviklingen af kommunens købstæder, landsbyer og landområder skal tages stilling til de værdifulde miljøer.

De nye beskrivelser er blevet til i tæt samarbejde med Museum Vestsjælland efter KulturMiljø-metoden. Den nye kommuneplan blev vedtaget i december 2021, og det er endnu for tidligt at sige noget om erfaringerne med at anvende de nye beskrivelser i praksis. Udgangspunktet er dog langt bedre end før – også for at synliggøre kulturarvens betydning for både den lokale identitet og for billedet af kommunen som et sted med plads til det gode liv.

Skælskør bymidte ligger på to bakketoppe på hver side af indsnævringen mellem Skælskør Fjord og Nor. Både fra havnen, fra fjorden og fra noret ses huse og tagrygge i varme farver mellem grønne trækrone og beplantninger. De ældste dele af købstadens bebyggelse langs Vestergade og Algade kan genkendes som en bakkekam af røde tagrygge, der takker sig opad med terrænet. Foto: Slagelse Kommune

Strategisk landsbyudvikling i praksis

Engang var landsbyen rammen om et stabilt og velkendt hverdagsliv, men sådan er det ikke længere. Urbaniseringen sætter sit præg, udviklingen går stærkt, der er stor variation landsbyerne imellem. Nogle vækster, andre skrumper, i nogle er der skabertrang og udvikling. I andre leves et stille landsbyliv. Netop fordi der er forskel på landsbyerne, stilles der i dag krav om, at kommunerne skal differentiere strategisk mellem deres landsbyer. Men hvordan gør man det? Det har Randers Kommune et bud på.

Af arkitekt Sofie Palsgaard, Randers Kommune og indehaver samt rådgiver Camilla Hjortkjær, Hjortkjær

Befolkningstallet i Danmarks mindste byer falder samlet set. Næsten 6 % siden 2010. I nogle landsbyer et fald på op til 30 % på 10 år særligt i yderkommunerne, i de fleste et mindre fald og i ganske få er der så meget gang i udviklingen, at det kan være svært overhovedet at finde en bolig til salg. De fleste landsbyer i vækst ligger tæt på en af kommunens større byer, tilsvarende skrumper de landsbyer, der ligger langt fra det meste – begge dele en konsekvens af urbaniseringen. Nogle formår at opretholde en befolkningsvækst, selvom de er langt fra centrene, fordi de har levedygtige vilkår som særlige kulturmiljøer, naturværdier eller en aktiv befolkning, der tiltrækker andre med skabertrang.

Der bor over 1 million danskere på landet og i landsbyer med mellem 200-1000 indbyggere, derfor er det vigtigt, at vi finder gode metoder og værktøjer til at hjælpe landsbyerne, uanset om de i fremtiden skal vokse eller skrumpes, om de skal være pendlingslandsbyer, turismelandsbyer eller landsbyer, der stille og roligt bliver mindre.

Differentieret landsbyudvikling

Uanset om en landsby vokser, skrumpes eller udvikler sig stabilt, om den har stedspotentiale eller ej, om den har aktive civilsamfund eller ikke, så skal kommunerne bl.a. håndtere forskellene mellem landsbyerne, eller som det omtales i loven "fremme en differentieret og målrettet udvikling af landsbyer". Mange kommuner er nu i gang med at tage stilling til, hvordan denne differentiering skal ske i praksis.

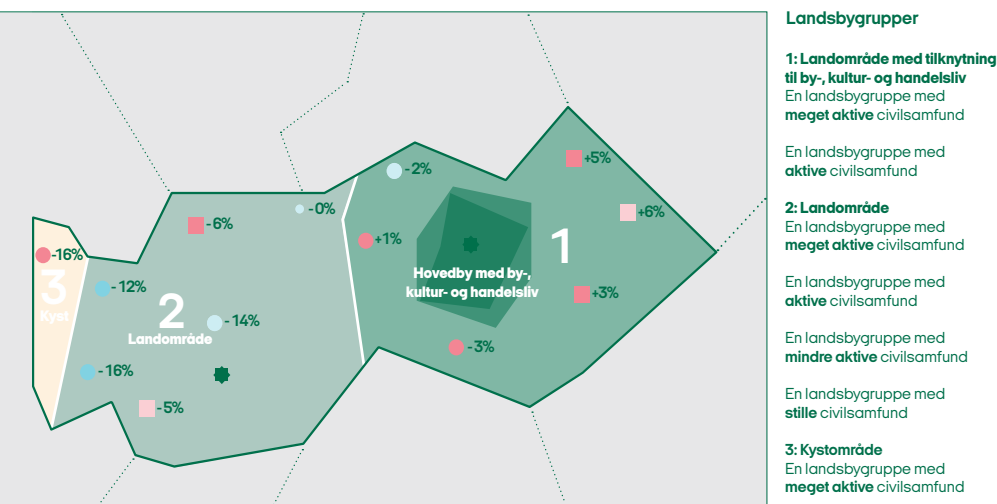
En af metoderne er Realdanias "Længe leve landsbyerne", hvor der lægges op til en overordnet differentiering ved at opdele landsbyerne i grupper på baggrund af en analyse af udfordringer og potentialer. Metoden er også nævnt som inspiration i vejledningen til loven.

Analyseparametre kan fx være afstand til hverdagservice som skoler, institutioner, dagligvareindkøb, jobmarked mv. eller demografisk udvikling. Det kan også være civilsamlingsstyrke dvs. landsbyens egen udviklingskapacitet eller særlige natur- eller kulturmiljøer.

Randers Kommune – fra strategi til differentieret handling

Mere end en tredjedel af Randers Kommunes befolkning bor i landdistrikterne. Kommunen oplever en generel befolkningsfremgang både i Randers by og på landet. Nogle af kommunens landsbyer er blandt de hurtigst voksende i Danmark, mens andre er i stilstand eller tilbagegang.

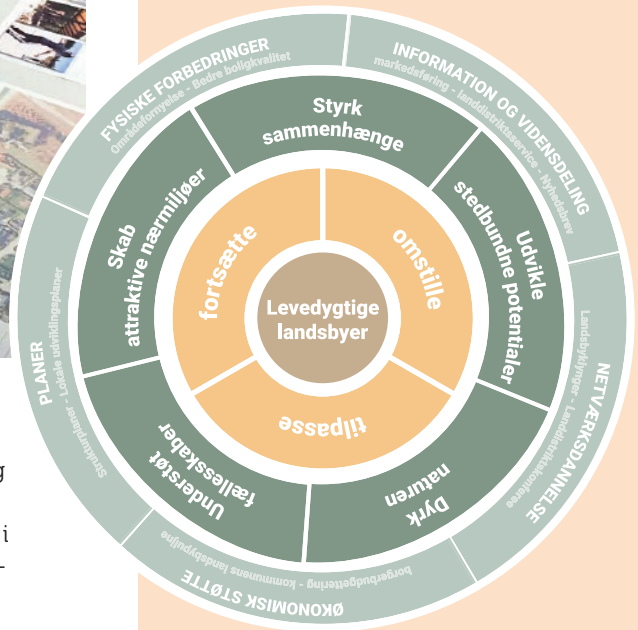
Ingen landsbyer er ens. Det har de aldrig været, og det bliver de heller ikke. Nogle landsbyer er opstået som stationsbyer som følge af jernbanenettets udbygning, andre på baggrund af gunstige landbrugs-vilkår eller som pendlerbyer langs motorvejsnettet. Der er stor forskel på landsbyernes opståen og udvikling og derfor også stor forskel på, hvilke behov de enkelte landsbyer har. Der er brug for en række af handlingsmuligheder, der kan imødekomme og målrettes landsbyernes forskellighed.

På kortet en illustration af en fiktiv opdeling af en kommunes landsbyer. Kort fra Realdanias metodepublikation "Længe leve landsbyerne".

Randers Kommunes model for udvikling af levedygtige landsbyer fuldendes af de målrettede værktøjer som yderste cirkel.

I Randers Kommune er tilgangen til differentiering en strategi, der går fra overordnede analyser til konkrete handlinger og tiltag. Strategien bygger på analyse af en række forhold om bl.a. geografi, demografi, civilsamfundsstyrke, natur, kulturarv mv. Kommunens politikere har været helt tæt på i vurderingen af de forskellige landsbyers muligheder og udfordringer, og har på den baggrund iværksat en differentieret indsats overfor forskellige grupper af landsbyer.

- ✓ **Landsbyer i vækst:** Den massive vækst sikrer befolkningsgrundlag for skole, daginstitutioner og dagligvarehandel. Men den hurtige vækst har også konsekvenser for landsbyerne, hvor de mange nye borgere skal indlemmes i fællesskabet, udviklingen presser de grønne områder, kulturarven udtyndes og øget trafikbelastning på de smalle, snoede landsbygader skaber trafikale udfordringer. I denne gruppe af landsbyer, giver det bedst mening med en strukturplan, der kan imødekomme en befolkningsvækst, som allerede er i gang.
- ✓ **Landsbyer der skal omstilles:** En anden gruppe landsbyer er udpeget til en helhedsorienteret områdefornyelse i nedslidte eller problemramte områder, særligt de byer der har en flerhed af boligsociale problemer, demografiske udfordringer og stagnation på boligmarkedet.
- ✓ **Landsbyer der skal tilpasses:** Endelige skal der i en gruppe af landsbyer med skæmmende og nedrivningsegnede bygninger ske en forstærket indsats for bedre boligkvalitet.

Samskabelse, samarbejde og aktive ildsjæle er også en ressource, der kan skabe udvikling i landsbyerne. Kommunen udleder midler til borgerdrevne projekter, faciliterer udarbejdelse af lokale udviklingsplaner og afholder landdistriktskonference og landsbyfestival. Indsatserne skal understøtte landsbyer, hvor udviklingen beror på lokale initiativer fra ildsjæle og frivillige.

Strategien i Randers Kommune fungerer ikke som en facitliste for hver enkelt landsby, men som en overordnet tilgang der kan målrettes forskellige typer af udfordringer og potentialer. Målet med differentieret planlægning i Randers Kommune er ikke at sikre lige vækst i alle landsbyer. Hensigten er at skabe de bedste forudsætninger for det gode hverdagsliv med afsæt i landsbyernes kvaliteter og identitet.

- ✓ I hvilket geografisk område er landsbyen placeret?
- ✓ Hvad er landsbyens styrker og udfordringer?
- ✓ Hvilken tilgang kan målrette udvikling i landsbyen?
- ✓ Hvilke indsatser understøtter udvikling i landsbyen?
- ✓ Hvilke værktøjer og virkemidler kan anvendes?

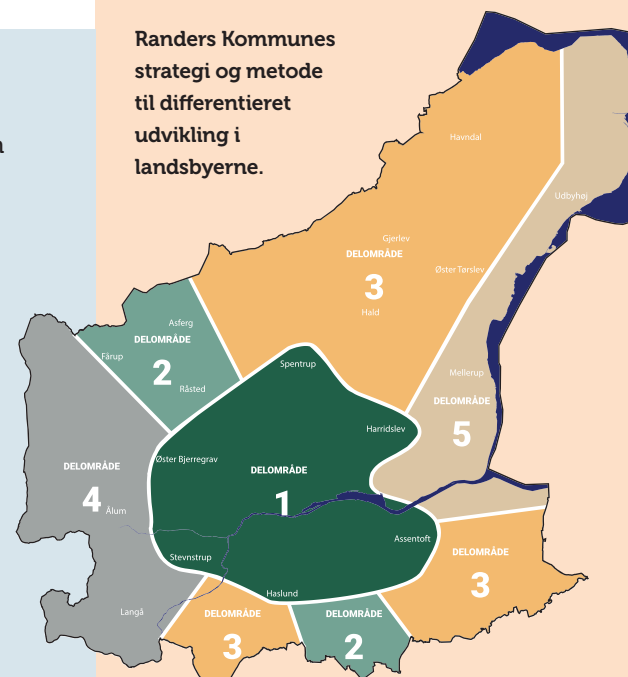
Lovgivning

§ 5 d. Kommuneplanlægningen for landsbyer skal

- 1) understøtte en udvikling af levedygtige lokalsamfund i landsbyer,
- 2) fremme en differentieret og målrettet udvikling af landsbyer og
- 3) angive overordnede målsætninger og virkemidler for udviklingen af landsbyer.

Uddrag af Lov nr. 1715 af 27. december 2018 om ændring af lov om planlægning (strategisk planlægning for landsbyer) som trådte i kraft 1. januar 2019.

Randers Kommunes strategi og metode til differentieret udvikling i landsbyerne.

Kurser og konferencer

dansk byplan
laboratorium

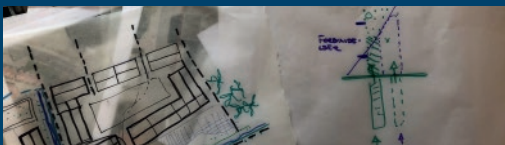
Fodgænger 2.0

Vi sætter fokus på den måske mest almindelige og udbredte måde at være mobil på, nemlig at bevæge sig til fods. Trods sin almindelighed er byplanlægning for fodgængere et emne, som er ved at blive "genopfundet". Afholdes i regi af "Byforskning uden grænser".
4. maj 2022, Frederiksberg

Økonomi i byudviklingsprojekter

Med kurset Økonomi i byudviklingsprojekter bliver du klædt på til at forstå investorer og developeres regnestykker, og du bliver selv trænet i at lave "quick and dirty" regnestykker, der giver et overordnet indtryk af økonomien i dit eget byudviklingsprojekt.
5. og 17. maj 2022, Odense

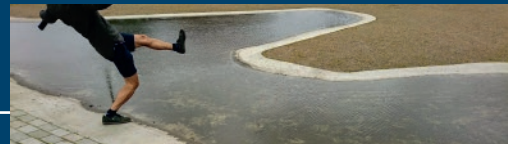
Lokalplaner i praksis

Et intensivt kursus der opbygger dine kompetencer som lokalplanlægger. Fokus på lokalplanens formelle og juridiske indhold, koblingen til stedet og lokalplanens formål. Kurset er bygget op med workshops, hvor vi arbejder med planværktøjet og processen.
14. - 15. september 2022, Esbjerg

Skræddersyede kurser

Har I behov for byplanfaglig udvikling og fælles læring i jeres organisation, så tilbyder Byplanlaboratoriet skræddersyede kurser til netop jeres kommune eller virksomhed. De kan gennemføres ude i byen eller i jeres lokaler for netop jeres medarbejdere.
Kontakt os og hør nærmere

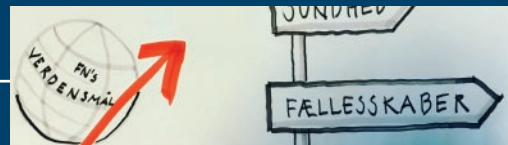
Byens Gulv 2022

Programmet for 2022 tager dig hele vejen rundt på byens gulve. Fra juraen, der skal sikre projektets udførelse, materialer, nye modeller for livscyklusanalyser, fra de store og til de små projekter, forskning og de nyeste trends.
20. april 2022, Nyborg

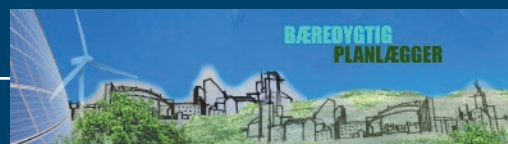
Kulturmiljøer og bygningsarv i planlægningen

Som kommune er der et stort potentiale i at kortlægge og planlægge for kulturhistoriske bevaringsinteresser og kulturmiljøer. Men hvordan gør man det bedst og med hvilke metoder? Det nye kursus dykker ned i, hvordan kortlægning af og planlægning for kulturarv kan bruges som et aktiv i byudviklingen.
5. - 6. maj, Næstved

Ny planstrategi og kommuneplan

På kurset får du et overblik over planstrategien og kommuneplanlægningens vilkår og muligheder. Alle kursusgange indeholder faglige oplæg og inspirerende cases krydret med øvelser og refleksion over egen kommuneplan og planstrategiproces.
Fleere datoer, se www.byplanlab.dk

Bæredygtig planlægger

Et kompetenceudviklingsforløb for byplanlæggere, hvor du får viden og metoder til at arbejde med bæredygtighed, overblik over relevant jura samt inspiration til, hvordan man griber dagsordenen an med en organisatorisk og tværfaglig tilgang.
Se www.byplanlab.dk for tid og sted

Tilmelding på www.byplanlab.dk